

gospodarske, obertniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pòli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 fl. 60 kr., za pol leta 1 fl. 80 kr., za četert leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl. 20, za pol leta 2 fl. 10 kr., za četert leta 1 fl. 5 kr. nov. dn.

V Ljubljani v sredo 18. julija 1860.

Nova postava za obertnije in rokodelstva.

Cesarski patent od 20. decembra (grudna) lanskega leta, kateri ukazuje novo, razun Beneškega in Granice vojaške za vse cesarstvo veljavno obertnijsko postavo, ktera je 1. maja t. l. moč zadobila, je sedaj v slovenskem jeziku kot „prestava iz deržavnega zakonika leta 1859 za kranjsko vojvodino“ (in menda tudi za Slovence na Štajarskem, Koroškem, Terzaškem in Goriškem?) prišel na svetlo. Ker ta nova postava globoko sega v naše vsakdanje življenje, se nam treba zdi, jo v našem, tudi obertnijsstvu in rokodelstvu namenjenem listu natisniti od konca do kraja.

Začenja se ta postava z predgovorom Njih Veličesarja, ki zlasti določuje, katerih reči se nova obertnijska postava ne dotikuje. Predgovor ali uvod te postave se tako-le glasi:

Volja Nas je, obertnijsko delavnost v Našem cesarstvu po enakem uravnati in kolikor je mogoče polajšati; zato smo, razumevši Naše ministre in zaslišavši Naš deržavni svet, poterdili sledečo obertnijsko postavo (postavo za rokodelstva in obertnije) in ukazujemo tako-le:

I. Ta obertnijska postava bo od 1. januarja 1860 veljala po vsem Našem cesarstvu, samo po Benečiji in Krajini vojaški ne.

II. Ta obertnijska postava ne spreminja v ničemur tistih zapoved, ki veljajo zastran tega, kdo se sme in kako se sme kje naseliti (udomiti) in kdo ima pravico, kje prebivati.

III. Od dobe gori povedane zgubé svojo moč vse sedaj veljavne zapovedi zastran tega, kako se dobivajo obertnijske, fabriške in kupčijske pravice, tako tudi vse ti obertnijski postavi nasprotne starejše pravila zastran zverševanja rečenih pravic.

IV. Vse, kar ta postava ukazuje, veljá razun opravil, ktere sledeči člen našteva, za vse po obertnijsko zverševane dela, naj se z njimi kupčijske reči narejajo, podelujejo, ali naj se tičejo kupčevanja, ali pa opravljanja kake službe in kakošnega dela.

V. Z nekterimi opravili in deli se bo tudi naprej ravnalo po posebnih za-nje danih zapovedih in pa ne po pričujoči obertnijski postavi; te opravila in početja, katerih se ta postava ne dotikuje, pa so:

- a) kmetovanje in ravnanje gojzdov (borštov) in pa nju podružne ali postranske obertnije (dela), ako se ž njimi, po velikem vzeto, lastni pridelki podelujejo; po tem tudi pravica v nekterih deželah po starejših naredbah posestnikom vinogradov in sadnih vertov dodeljena, točiti domá pridelano vino in kakoršno bodi pitje;
- b) rudarstvo in rudarske naprave, za ktere je po rudarski postavi treba dopuščenja rudarske gosposke;
- c) slovstvena delavnost, pravica pisateljev, da smejo svoje dela sami zalagati (na svoje stroške izdajati) in pa zverševanje lepih umetnost;

- e) prislužki pravih ali navadnih domačih ljudi iz družine te ali une hiše, šteti v versto domačih postranskih del;
- f) opravila advokatov, notarjev in kupčijskih mešetarjev (mešetarjev pri mejnicah, pri blagu, ladjah in na borsi), inženirjev in družih ljudi, ki so jih gosposke za nektere opravila posebej postavile in v prisego vzele; po tem vsaktero posredovanje ali mešetarjenje v privatnih, pa ne kupčijskih zadevah;
- g) ozdravljanje bolnih (opravila zdravnikov ali vračev sploh, ranocelnikov, zdravnikov za zobe, porodničarjev, babic itd.), vsakoršne zdravivnice ali naprave za ozdravljanje ljudi, kamor se štejejo tudi porodnišnice, norišnice, kopalnice in točivnice zdravilnih pijač; lekarstvo (apotekarstvo), ozdravljanje živine (živinozdravstvo) in skopljenje (rezanje) žival;
- h) prislužki privatnih (neočitnih) učencov in zrejevavcov in pa temu delu namenjene hiše;
- i) obertnijske dela očitnih ljudomilih naprav, učilnic, kaznovavnic in pokorivnic;
- k) kreditne ali upne naprave, banke, zastavne hiše, zavarovavnice, preskerbovavnice, izplačevavnice prihodov (rendit), hranilnice itd.;
- l) železne ceste in vožnja z ladjami parnicami;
- m) morskim postavam podveržena vožnja po morji in lovlja morskih rib;
- n) stanovitne brodišča za prevažanje čez reke, jezera, prelive ali kanale, itd. plavivnice (naprave za plavljenje ali gnanje derv);
- o) očitne veselice, ki jih kdo napravlja, in vsakoršne razstave (kjer se kaj na ogled postavlja);
- p) izdajanje in razprodajanje občasnih tiskopisov (časnikov);
- q) pohišna kupčija (havziranje) in druge obertnijske dela, ki se ne morejo opravljati drugače, kakor da človek hodi od kraja do kraja.

VI. Osebne obertnijske, fabriške in kupčijske pravice, zadobljene po dosedanjih postavah, bodo veljale tudi zanaprej, in tem, ki so jih dobili, gredó tudi vse tiste večje oblasti, ki jih pričujoča postava kaki obertni dodeljuje.

VII. Sedaj veljavne ukoreninjene (radicirane) in prodavne obertnije ostanejo tudi za naprej stvarne (realne) obertnije. Nove stvarne obertnije se ne smejo več napravljati.

VIII. Zastran pravice do samoprodaje, ki jo ima deržava, in zastran njenih veličanstvenih pravic, kakor tudi zastran samoprodaje pijač in gledé mlinskih pravic, ki še veljajo v nekterih kronovinah, po tem zastran kraljevščin (regalnih beneficij) bode se deržati dosedanjih zapoved.

- d) najnižje dela za mezdo ali plačo (delo nadničarsko itd.);

IX. Pričujoča postava nikakor ne spreminja tistih pravic, ki jih postava od privilegij naklanja, imetnikom privilegij zavolj kake iznajdbe, poprave ali najdbe.

X. Našemu ministru notranjih reči je naročeno, izpeljati to postavo. (Dalje prihodnjič.)

Véliki zbor krajske kmetijske družbe.

(Dalje.)

Potem, ko je gosp. dr. Bleiweis zboru razodel svoje mnenje, kako bi se dalo iz kmetijskega ozira večkrat se ponavljajočim nadlogam naše dežele v okom priti, je gospod dr. Ahačič poprijel besedo rekši: Jez v obče rad poterdim, kar je gosp. dr. Bleiweis svetoval v blagor naši domovini, vendar s tem po mojih mislih ni še vse pri kraji, ker gosp. dr. Bleiweis-ovi svetovi obsegajo le bolj to, kar naj bi se storilo, jez pa imam še marsikaj svetovati, kar naj bi se opustilo. Preden pa to slavnemu zboru razložim, naj omenim nekaj še zastran razdelitve občinskih pašnikov (gmajn). Take pašnike razpartiti, bi bila gotovo velika dobrota; al zapovedati to in siliti ljudi, da morajo gmajne razdeliti zdaj še ni mogoče, ker je še dosti takega svetá, zavoljo ktereга je pravda, čigav da je; treba je tedaj, da se pred ta reč razsodi in vsakemu svoje pravice določijo.

Gospod dr. E. Costa se je na to oglasil in rekel, da gospod dr. Bleiweis gotovo ni menil tistih pašnikov, ki spadajo v versto prepirnih ali pravdi še podverženih reči, tedaj ne tistih, o katerih bojo komisije še le sodile, ki so ravno zdaj postavljene za poravnanje zemljišnih pravic in dolžnost, ampak menil je sila veliko množico tistih občinskih pašnikov (gmajn), katerih deležniki so dobro znani in med ktere se dá svet brez vsega zadržka lahko berž razpartiti. — Dr. Bleiweis poterdi, da le tistih tisuč in tisuč oralov občinskih pašnikov, ki jih je gori omenil, naj se hitro razdeli med deležnike, ker o njih ni nobene pravde več, čigavi da so.

Potem poprime gosp. dr. Ahačič spet besedo in začne govoriti o tem, kar je izperva rekel, namreč, naj se opusti in odverne marsikaj, kar nadloge pomnožuje kmetijam, in tu sém spada tudi to, ako gosposka (sodniška in politična) pri na kant djanih kmetijah po sodniških služabnikih dá rubiti vso živino, živinsko klajo, kmetijsko orodje in semensko žito, ktere reči kmet za svojo kmetijo tako potrebuje, da brez njih ne more več kmetovati; take reči se brez vsega pomislila za premikljivo blago (mobilare) vzamejo, popišejo, rubijo in poprodajo. Al teh reči modra postava ne stavi v versto premikljivega blaga, ampak §. 296 deržavljanskih bukev (bürgerl. G. B.) jih stavi v versto nepremikljivih, ki se ne smejo kmetu vzeti, kakor rokodelcu po 340. §. ne njegovo za rokodelstvo najbolj potrebno orodje ne, pa tudi ne dopusti, da bi se kakemu dolžniku vzelo za vsakdanje potrebe potrebno oblačilo.

Gledé na vse to svetuje gosp. dr. Ahačič: naj kmetijska družba c. kr. deželno poglavarstvo pripomoči prosi, da bi se, kadar se ima kakemu na kant djanemu kmetu po sodniški ali politični gosposki premikljivo blago rubiti in prodati, saj toliko žita, toliko lesa, toliko živine in živinske klaje in tisto orodje, ki je kmetu potrebno, da more dalje kmetovati, za nepremikljivo blago štelo in se tedaj rubiti ne smelo, — tudi naj bi sodniški služabniki nikoli sami ne prišli rubit, ampak vselej naj pokličejo soseskinega moža kot zvedenca, kateri naj bi določil, kaj se brez pogube kmetove rubiti ne dá, zakaj taki kmet nima dnarja, da bi mogel še le pravdo začeti, da bi se to ali uno ne rubilo; tudi naj se gosposkinim (rihtnim) služabnikom oestro zaukaže, da se pri rubljenji obnašajo zmerno, kakor postava veli.

Njih eksc. deželni poglavar so na ta svet opomnili, da bi utegnil kredit sploh škodo terpeti in bi se ljudém neraji

dajalo na upanje, ako bi se toliko reči štelo med nepremikljivo blago, ki bi se rubiti ne smelo, kadar dolžnik ne more drugač plačati.

Gosp. dr. E. Costa pravi, da se od sodniških hlapcov ne more misliti, da bi mogli prav presoditi, kaj in pa koliko žita, živine itd. spada v versto tistega blaga, ki je za gospodarstvo neobhodno potrebno in bi se kmetu rubiti ne smelo, tedaj dostavlja gosp. Ahačičevemu nasvetu le-to: naj bi pri rubljenji premikljivega blaga vselej tudi gosposkin uradnik pričujoč bil.

Na to odgovori gosp. dr. Ahačič, da gosp. dr. Costa-tovega dostavka ne more poterdti, zakaj eksekucijsni stroški so že zdaj dosti veliki in bi potem takem se še bolj narastli, ker bi treba bilo še uradnika plačati. Tudi naši mlajši uradniki niso v kmetijskih rečéh tako podučeni, da bi mogli prav razsojevati, kaj je za gospodarstvo neobhodno potrebno in kaj ne. Župan ali kak drug županijsk svetovavec, katerim je stan njih sosedov najbolj znan, bojo vselej najbolj vedili določiti, kaj je treba, da se rubljenemu kmetu pusti, da more še dalje kmetovati.

Zbor je poterdil vse dr. Bleiweis-ove nasvete, pa tudi dr. Ahačičev dostavek. (Dal. sl.)

Od orgel sploh,

posebno pa od novih orgel v Ipavi.

Iz Ipave. J. G. — V zadnjem shodu duhovšine v Ljubljani so me gospodje od več krajev po orglah popraševali, ki so se za farno cerkev v Ipavi delale, ali so že dodelane, in kakošne da so. Se vidi, da si mojster gosp. Franc Dev iz Ljubljane, ki je te orgle izdelal, še nobenega hvalivca ni najel, ki bi ga na vse strune razglasoval in hvalil, kakor se pogostoma oglašujejo in zerno in pleve enako hvalijo. Zatoraj bom morebiti komu ustregel, da sam povem, kar se dá od orgel sploh in od mojstra Dev-a povedati.

Orgle so že dogotovljene; v véliko saboto so v čast godu vstajenja našega G. J. K. pervikrat zapele; prav dogotovljene so bile pa nekaj kasneje, tako da njih očitna preskušnja je še le 29. maja mogla biti. Imajo 24 glasnih spremenov ali registrov, dvanajst v vélikem, šest v zgornjem podperstniku (manualu) in šest v podnožniku (pedalu). Principal v vélikem podperstniku je mere šestnajst čevljev, drugih pet spremenov meri po 8, med katerimi se trobenta z jeziki šteje; drugi so manjše mere, toda mikstura in kornet sta trojnoverstna. Gornji principal je osem čevljev in na tistem sapniku (Windlade) stoji tudi „vox humana“, ki se v podobi od vseh drugih pišal močno loči. Vsak spremen v podperstnikih šteje po 56 pišal, tako, da seže na desno do \bar{g} , in na levem je, kakor se že povsod dela, velika oktava neokrajšana.

V podnožniku šteje vsaki spremen po 24 pišal, kar se malo kje dobi. Principalbas odpert in pozavna merita po 16 čevljev, „unterzac“ 32', drugi trije po 8'. V celih orglah je glasov 1360.

Dve reči ste me gnale, za preskušnjo in presojo teh orgel pervake v glasbini povabiti, enkrat zato, ker je izdelovanje veliko več dnarja pobralo, kakor je bil mojster sam presodil, drugič zato, ker je on po deželi še malo znan, da ga pristojni umetniki po njegovem prvem večjem delu ali v nič pokopljejo, ali ga pa deželi po spodobnosti priporočijo. Povabil sem bil dobro znanega gosp. Rihar-ja, vodja glasbine v škofijski cerkvi in gosp. Antona Nedveda, c. k. učenika v glasbini in vodja družbe godbinega soglasja iz Ljubljane. Povabil sem bil tudi iz Gorice v tej reči najbolj slovitega gospoda, pa je bil zadržan priti.

Perva dva gospoda sta bila prišla, delo na vse strani do najmanjih reči pregledovala, glasove vseh spremenov posebej, spremene med sabo, in vse skupaj poskuševala z vednim ozirom na to, kar je bil mojster v svojem obetu

po natančnih preiskavah našel, da deževnica nekaj amonija v sebi ima, ki rastlinam najbolj tekne. Tudi v tem oziru, da bi se obilna deževnica najbolj v prid obračala, se mora to poterditi, za kar se „Novice“ vedno potegujejo, da se namreč to le zgodi po obilnišem špoganji takih rastlin, ki so za klajo, ker le te, ker so bolj košate memo žitnih, tudi več mokrote popijejo, in jo njivam delj časa prihranijo.

Tudi od toče na Krajskem, akoravno smo od nje hudo tepeni, imamo le redkih zaznanil. In vendar bi marsikterega mikalo zvediti, ali se je toča na Krajskem, naj postavimo, od kar je eno stoletje preteklo, pomnožila, ali so njene sedanje uime hujše od nekdanjih, in katerih krajev so se posebno lotile?

Sicer nam govorica starih ljudi na to dokaj odgovoriti zna, pa naj se tudi pomisli, da najtočniši dokazi so taisti, v katerih številke govore; zatoraj je natančno zapisovanje vseh uim, ki po toči pridejo, in njenih fizikalnih prikazih kaj važna reč. Tudi bi znal marsikteri vprašati: zakaj v tej ali uni okrajini zdaj toča večkrat bije? Že slavni francozki naravoslovec Arago je na to vprašanje odgovor dal, namreč zato, ker so se gojzdi pokončali. Pa naj postavimo les besede slavnega moža, kateri pravi: „Gojzd pokončati toliko pomeni kakor število strelododov ali magnetov odpraviti, ki je enako številu posekanih dreves. Tako se zgodi, da ravno tiste električne moči, ki so se poprej vedno in polagoma po drevesih v zemljo odpeljale in ki točo napravljajo, zdaj na enem mestu čezmerno, kjer odvodnikov nimajo, narašajo. To ni izmišljija, temuč po skušnjah potrjena resnica. Na Sardinskem je toča od leta 1820 do 1828 za 46 milijonov frankov škode napravila. Samo tri doline so bile pred njo obvarovane, namreč susanska, aostanska in višja morienska, in vse tri imajo v celem sardinskem kraljestvu najbolj pogojsdene goré.“

Ali bi nek enaki razkazki zastran toče na Krajskem ne bili v spričo, da je Arago resnico govoril? In ko bi se kadaj na Krajskem napravile zavarovavnice ali asekuracije zoper točo, bi za njeno izpeljavo enaki s številkami potrjeni dokazi veliko pripomogli.

Razun gorkote, dežja in toče tudi vetrovom gré natančno opazovanje. Posebno pa pogrešujemo bolj izpeljanih naznanil o krašovski burji.

Koliko se je že govorilo o pogojsdenji Krasa, — kako malo pa izpeljalo! Ali bi ne bila prva podlaga v ta namen, da bi se na drobno na znanje dalo, kar nas sedajno rastlinstvo na Krasu podučuje, kako se tam pazno germovje, šibovje in drevje pri najneugodniših okoljsinah obnaša? Takih dokazov še zmiraj pogrešamo, in vendar pri vseh začetkih, kjer se človek z natorskimi močmi v boj podá, mu ravno narava sama pot pokaže, kako bi njene zadržke premagati mogel. —

Ta na vsako stran mični govor je zbor s posebnim veseljem sprejel. Da bi pač resnične besede ne bile glas upjočega v pušavi! Da bi možje na deželi, ki so zmožni za to, se lotili zaželjenega opazovanja in podpirali gospoda Dežmana v tem ne le za vednost zanimivem, temuč tudi za kmetijstvo koristnem početji! Naj bi se nekteri domoljubi po Gorenskem, Dolenskem in Notrajskem pomenili o tej zadevi z njim! Vemo, da jim bo vse rad povedal, kako in kaj. (Dal. sl.)

Nova postava za obertnije in rokodelstva.

(Dalje).

Pervo poglavje.

Kako so obertnije razdeljene.

§. 1. Nekterih obertnij (to je sploh takošnih del, ki človeka živé) sme se poprijeti vsak, samo da gosposki to napové (take so svobodne obertnije), pri družih pa je treba

posebnega dovoljenja od gosposke (te se imenujejo dopustne obertnije).

§. 2. Ktere obertnije so dopustne. Tiste obertnije, pri katerih je z ozirom na očitni prid in blagor treba, da se sme z njimi pečati samo, kdor prejme posebno dovoljenje, štejejo se za dopustne obertnije.

§. 3. Ktere obertnije so svobodne. Svobodne obertnije so vse tiste, od katerih ni izgovorjeno, da so dopustne.

Drugo poglavje.

Kdo se sme samostalno pečati s kako obertnijo; česa mu je potreba za to.

1. Sploh.

§. 4. Samosvojnost. Da kdo sme kakoršno bodi obertnijo imeti samostalno (na svojo roko), potreba mu je sploh pravice, sam s svojim premoženjem gospodariti.

Na račun (rajtengo) taci, kateri nimajo oblasti, s svojim premoženjem gospodariti, kakor jih je volja, ne morejo se opravljati obertnije drugači kakor da to njih postavni namestovavci dovolijo, da pristojna gosposka dopusti in da jim se postavi pripraven namestnik (§. 58).

V tem, kdo sme začeti kako obertnijo, ne dela nikačega razločka, ali je možkega ali ženskega spola.

§. 5. Skupne osebe. Skupne osebe ali skupščine smejo imeti kako obertnijo pod tistimi pogoji kakor kak samezen človek, toda postaviti morajo pripravnega opravnika za namestnika (§. 58).

§. 6. Razni stanovi. Ali je duhovnikom, redovnikom (mnihom), vojakom, cesarskim urednikom ali drugim očitnim postavljencom prepovedano pečati se z obertnijami, vidi se iz dotičnih stanovskih in službenih zapoved.

§. 7. Kdo ne sme začeti obertnije in kdaj ne. Kdor je bil obsojen zavolj kacega hudodelstva sploh, zavolj pregreška ali prestopka iz lakomnosti po dobičku ali zoper očitne lepe šege, zavolj kontrabanta, zavolj težkega prestopka zoper državne (cesarske) dohodke ali zavolj konkursa (kanta), kterege je sam kriv bil, temu naj se takrat ne pripusti začeti obertnijo, kadar bi se po posebnosti obertnije in po lastnosti početnika bilo bati, da utegne napak delati. Kadar bi kaj tacega bilo, naj se mu tudi med preiskovanjem (dokler pravda teče) ne pripusti, da bi obertnijo začel.

§. 8. Komur je sodba kake sodne ali pa upravne gosposke vzela pravico, pečati se z obertnijo (§. 136), ta ne sme začeti nikake takošne obertnije, s katero bi se spodneslo to, kar je sodba hotla. Pri takošnih sodbah upravnih gosposk pa sme politično deželno poglavarstvo obsojence postaviti nazaj v poprejšni stan, če so se po tem delj časa lepo obnašali.

§. 9. Občinska vez. Za to, da kdo začne kako obertnijo, ni treba, da bi ga vzeli v občino (sosesko, komun), v kateri misli obertnijo imeti, in obertnija sploh ne spreminja v ničemur pristojnosti v katero bodi občino.

§. 10. Tujci ali unanjiki. Če državne pogodbe ne velevajo družega, bode ministerstvo notranjih reči razsodilo za vsak primerljaj posebej, ali gré kacemu tujcu (človeku iz unanjih dežel) dopustiti, da bi se v avstrijskem cesarstvu samostalno pečal s kako obertnijo.

Posebna zapoved veleva, ktere kupčijske potnike za zunanje kupce in obertnike in kako jih gré pripuščati.

§. 11. Ali se sme kdo ob enem (hkrati) pečati z več obertnijami. Dopuščeno je, da se en početnik pečá ob enem z več obertnijami.

§. 12. Obertnije v mejnem okraji. Kdor hoče v mejnem okraji začeti kako obertnijo, ktera se pečá z rečmi prigledu ali čutju podverženimi, mora tudi vprihodnje spolniti vse to, kar velevajo finančne postave.

2. Posebej.

a) Pri svobodnih obertnijah.

§. 13. Napovedovanje. Komur zapovedi od §. 4 do §. 12 dane ne branijo, ima pravico, sam na svojo roko pečati se s katero bodi svobodno obertnijo.

Kdor pa hoče početi kako takošno obertnijo, ima dolžnost, preden jo začne, napovedovati to gosposki.

§. 14. V ti napovedi je treba povedati, kako se početnik obertnije imenuje po imenu in priimku, koliko let ima, kje stanuje in v katero državo se šteje, s katerim delom se hoče pečati in v katerem kraju, in če bi potreba bilo privoljenja postavnega namestovavca in pristojne gosposke (§. 4), mora se v napovedi tudi to izkazati.

Kjer se po besedah §§. 4 in 5 sme obertnija po namestniku opravljati, naj se vse to pové tudi od namestnika.

Ne smé se več obertnij jemati skup v eno napoved.

§. 15. Če ne najde zadržka v ti postavi povedanega ne zoper početnika ne zoper delo in kraj, v katerem se misli ž njim pečati, bode mu gosposka dala obertnijski list, da mu bo za izkaz ali opravičenje.

Če pa gosposka najde kak zadržek, prepové napovedniku, da ne sme obertnije začeti ali dalje opravljati, dokler se ne odpravi zadržek.

b) Pri dopustnih obertnijah.

§. 16. Dopustne obertnije. Dopustne obertnije so po postavi te-le:

1. Vse obertnije, ki se pečajo z mehničnim ali kemijskim razmnoževanjem slovstvenih ali umetnijskih (literarnih ali artističnih) izdelkov ali pa s kupovanjem in prodajanjem taistih (tiskarnice ali drukarije, kjer se delajo bukve, medorezi ali kuprorezi, jeklorezi, lesorezi, kamnotiski itd., potem knjigarnice, kupčije z umetnimi izdelki in muzičnimi rečmi);

2. obertnije tistih, ki takošne izdelke v najem dajejo ali za dnar posojujejo in očitne bravnice (čitavnice) imajo;

3. občasno prevažanje ljudi od enega kraja do drugega, katero kdo na-se vzame;

4. obertnije tistih, kateri na očitnih mestih kakoršne bodi vozila za ljudi (vozove, čolne itd.) pripravljene imajo, da jih more porabiti, kdor hoče, ali kateri na očitnih mestih ljudem svojo službo ponujajo, kakor so: najemni vodniki, najemni služabniki ali lokaji itd;

5. barkarija;

6. obertnije mojstrov stavnikov, zidarjev, kamnarjev (kamnotescov) in tesarjev;

7. dimnikarstvo;

8. obertnije tistih, ki kanale ali smradotoke trebijo;

9. konjedérstvo (jaharstvo);

10. delanje in prodajanje orožja in streliva (vsakoršne strelne potrebščine) in pa puškarstvo posebej;

11. narejanje in prodajanje raznih ognjarskih reči in izdelkov (na pr. raket itd.);

12. kupčevanje z obnošenimi oblačili in staro posteljino, s staro pertnino, s staro dragotino in kovano opravo (stari-narstvo), potem posojanje dnarjev na zastave, kolikor je to sploh po postavah dopuščeno;

13. prodajanje strupenih reči in lekarskih zelišč ali rastlin;

14. gostivnice in pivnice ali kerčme (oštarije).

§. 17. Prošnja za take obertnije. Kdor bi rad imel obertnijo, za katero je treba dopuščenja, mora prositi za dopuščenje in v prošnji izkazati, da ima lastnosti, ktere postava za to hoče. Dokler ne prejme dopuščenja, ne sme začeti dela.

§. 18. Kaj je za take obertnije posebno potreba. Da kdo dobí dopustno obertnijo, mora razun tega, kar je za samostalno spravljanje kake obertnije sploh (§§. 4 do 12) potrebno, biti zanesljiv človek in dobrega glasa,

in pri nekih obertnijah mora še izkazati, da je za-nje posebej pripraven, kakor to velevajo poznejši paragrafi.

Kadar gré za dopuščenje obertnij, ki jih §. 16 pod 1, 2, 4, 7 tje do 14 v misel jemlje, bode še tudi gledati na okoliščine vsacega kraja in pa na to, kako se bo dalo nad njimi policijsko čuti (prigledavati).

§. 19. Tiskarske obertnije. Kdor prosi za obertnijo, ki se pečá s tiskarskimi v §. 16 pod 1 in 2 omenjenimi izdelki, mora izkazati, da je za takošno obertnijo po vsem dovolj omikan. Sploh se smejo te obertnije napravljati v takošnih krajih, kjer ima kaka politična gosposka svoj sedež.

Vse to pa ne veljá za kupčijo, ktera se pečá samo in edino s šolskimi in molitevskimi bukvami, pratikami in podobami (pildi) svetnikov.

§. 20. Občasno prevažanje ljudi od kraja do kraja. Kadar se komu dopusti, da sme na se vzeti občasno prevažanje ljudi od enega v drugi kraj, treba je odločiti in popisati kos ceste, za kterega veljá ta obertnija, tudi se mora ustanoviti vse drugo, kar bi zastran te vožnje bilo potrebno.

§. 21. Obertnije na očitnih mestih opravljane. Kadar se komu dopusti kaka v §. 16 pod 4 omenjena obertnija, morajo se ustanoviti službene pravila, ki bi za vsaki kraj posebej bile potrebne.

§. 22. Ladijarske ali barkarske obertnije. Ladijarji, katerih delo ima biti, da ladije, jadrenice ali veslenice po rekah ali jezerih kermijo ali strumljajo, morajo pred gosposko potrebne djanske znanosti izkazati.

§. 23. Zidarske ali stavbne obertnije. Zidarji, kamnarji in tesarji, kateri bi vsak svoje delo radi na svojo roko opravljali, to je: ne pod napeljevanjem kacega mojstra stavnika, morajo izkazati, da so res vsak pri svoji obertnii delali, ter si s tem djansko pripravnost zadobili.

Kdor hoče zidanje poslopij napeljevati ali voditi tako, da bodo pod njim zedinjene vse dela različnih stavbnih obertnij (kdor hoče biti mojster stavnik), mora izkazati, da je tri leta delal v djanski ali zverševavni službi pri kakem stavniku ali pri stavbni gosposki in razun tega mora pred deželsko stavbno gosposko ali pred kresijskim (županijskim) inženirjem, kteremu bi rečena gosposka to delo izročila, podvreči se še preskušnji zastran tega, da ima potrebne višje znanosti. Če je pa od koga že drugači znano, da je pripraven za to, sme se mu ta preskušnja odpustiti.

§. 24. Dimnikarji. Dimnikarji morajo izkazati, da so v ti obertnii zares delali, in si pri tem djansko ročnost ali pripravnost zadobili.

§. 25. Puškarji. Tisti orožarji, ki izdelujejo strelno orožje tako, da je že brez vsega drugega dobro za rabo (puškarji) morajo izkazati svojo pripravnost za to delo.

§. 26. Narejavci ognjarskih izdelkov. Kdor hoče napravljati ognjarsko robo in ognjarske izdelke, mora izkazati potrebne znanosti ognjarstva ali pirotehnike.

§. 27. Prodajavci raznega strupa. Oblast, prodajati v zdravstvenih zapovedih omenjene verste pravega strupa in lekarskega rastlinja ali zelišča, kolikor ta prodaja ni že tako po zdravstvenih zapovedih prideržana edino lekarjem (apotekarjem), naj se daje samo takim osebam, ktere morejo pred zdravstveno gosposko izkazati, da imajo za to potrebne znanosti.

§. 28. Gostivničarstvo ali oštirstvo. Pod gostivničarstvom in kerčmarstvom so zapopadene te pravice, namreč:

a) tujce pod streho jemati;

b) jedila na prodaj imeti;

c) upijančljivo pitje točiti, razun žganja;

d) žganje točiti;

e) kuhano kavo (kofe), drugo gorko pitje in pa druge hladivne in krepčavne jedí ali pijače prodajati;

f) imeti priliko za dovoljene igre.

Te pravice se morejo deliti ali vsaka posamič ali pa vse ali nekatere skupaj, toda vselej jih je treba v podelitnem pismu razločno omeniti.

§. 29. Kerčmarjenje ali točenje. Pod kerčmarstvom se razume pravica, natakati pitje sedečim ali stoječim pivcom ali pa v odkrite posode takim, ki prek ulic po-nj hodijo. Kerčmarji pa imajo tudi pravico do navadne kupčije z dotičnimi pijaçami.

§. 30. Prideržek. Ministerstvo notranjih reči po dogovoru z ministerstvom policije ima pravico, če bi skušnja pokazala, da je po §. 2 tega treba, z ukazom izgovoriti, da bodo še nekatere, v pričujočem odločku ne naštete obertnije ali povsod ali pa v stanovitih okrajih potrebovale posebnega dopuščenja, in ob enem povedati, pod katerimi pogoji more kdo zadobiti to dopuščenje.

Ravno tako se utegnejo z ukazom nekatere, sedaj dopustne (dopuščenja potrebne) obertnije odvezati od potrebnosti dopuščenja, če bi se okoliščine tako spremenile, da bi se to moglo storiti; tudi se sme zaukazati, da je v taci krajih, kjer je gosposka kupčija na korist za nekatere opravila in službe, ki zahtevajo posebno očitno zaupanje, tega ali unega človeka nalašč postavila in v prisego vzela, kakor to na pr. veljá od odpravnikov blaga (špediterjev), očitnih vagarjev in mércinov (merivcov), slov ali potov itd., vsem drugim ljudém prepovedano, pečati se z ravno temi opravili. (Dalje sledí.)

Narodne učilnice,

kako so bile, in kako bi naj bile.

O začetku tega stoletja, ko še je malokje učilnica bila po naših krajih, je vsake zime prihajal v vesnico nek možak, ki je znal dobro brati, pisati, računati in „hišnico“ (kjer se „nasedši“ bere) razkladati; vse to po hervaških knjigah, ker tiste dobe slovenskih še ni bilo. Detca se je v dveh ali najdalje v treh zimah tega naučila. Kerščanski nauk poprek (razun tega, kar se je v cerkvi učilo) in žitek svetnikov se je po zimskih in prazniških večerih prebiral in razkladal.

To je bila podlaga omike ondašnjih ljudi. Poštene, pobožni, pametni in boljši gospodarji so bili, kakor dandanašnji, ki po štiri, pet ali celo šest let skoro poleti in pozimi bregušice ali nekteri že tudi hlačice po učilniških klopčih tergajo. Otroci tedaj dalje pohajajo v zgajališča, ki so lepše urejene, imajo obilno ogledov višjih in nižjih; pa vendar se v njih vzgojeni ljudje ne morejo onim primerjati, ker naše učilnice niso narodne, to je, ne za ljudstvo, ampak za koga, ki nikjer ni. Učenci, ki pridejo iz takih učilnic (malo jih je izvzeti), bi rekel skoro ničesa ne vedó, nanjč prav slovensko brati, ker se je bolje gledalo na čerke in se še gleda, kakor na obsežek. Živa priča tega so otroci prestopivši v srednje učilišče; ne nemški, ker učilo se je po čisto nemški slovnici ne razkladaje, temoč samo nala-gaje. Res je, da smo take smešnosti na pamet klepetali mučé se prej domá s tem cele ure, razumeli pa nismo ničesa, in to se je največ učnih ur glodalo; tako se tuji jezik ne uči; ne priprostih računov dobro, zakaj davalo se jim je delo ter še se jim sedaj daje z nekimi zapletenimi razmerami, kar je višjim učiliščem namenjeno; ne domačega narečja, ker poprej se ga celó niso učili, sedaj pa malo in po večidel napačnem načinu; tudi v kerščanskem nauku nismo preveč izverstni bili v nekterih učilnicah, ker največ se je na to gledalo, da smo vedili na pamet ropotati, in ker naučivše se slovenskega katekizma so nas silili z nemškim, ki ga razumeli nismo, in sicer zato, da bi le delo imeli. Te napake so vendar v poslednjem predmetu zginile in sedaj je druga.

Gospodje dekani (izjemši one, ki so važno nalogo spoznavši blago ravnali, zato se tudi čuti napredek v njihovih dekanstvih) kervca naše kervi, obiskovaje preskušuje, so se

navadno dičili s tem, da so slovenskim otrokom nemške so-stavčice davali na černo desko pisati, potem posamne go-vorne dele razkladati, nemški sklanjati, sprežati in še tudi na slovensko skoro vselej prestavljati, kar je večidel rujavo delo bilo. Nekako, čeravno samo primerno omiki narodnih učnikov, se je ravnalo, kakor bi početnice bile „jezikoznansko semenišče“. Je li se kdaj rodil na zemlji človek bistrega in zdravega uma, ki bi tako delo bil odobril, — ne verjamem. Občno veljavno in porabno pravilo zvedenih in prebrisanih mož v tej reči je, da se vsak tuj jezik dá le na podlagi domačega, to je, maternega učiti, vsi drugi poskusi so nespametni, potrata zlatega časa, — krivica, katero Bog sovraži in vsak pošten, vsak omikan človek čertiti mora. — V tem desetletji sem večkrat bil v narodnih učilnicah pri preskušnjah; opazil sem nekatere se naduvati z zvitimi računstvi v tujem narečji, ki so je morali priprosti hribarčki razozlavati in si glavo tréti; nekatere napuhavati s tem, da so učenčki bregušarji in dravski poljančki vedili narekbo po nemškem skoro brez-pogrešno pisati ne razumé pa pomena; nekatere štirati se, da je pohorjanska detčica mogla po tujem čertice iz zemljopisa gladko naštevati itd.

Vse to si je navskriž z narodnimi učilnicami.

Kak polutan bi mi menda oponesel, da je našim ljudém v današnjih okolnostih nemščine treba. Tega ne tajimo, ali vprašamo le: je pa za to mesto v narodnih učilnicah, ki ima čisto drugo nalogo spolnovati, kakor tuje jezikoznanstvo tolči in moriti? Po takem bi se taisto moralo v mad-jarskih in laških učilnicah goditi; ali ima samo pri nas loška pravica dom? Za nemščino so drugi zavodi določeni: 4. razred, in pa rečne in srednje učilišča.

Kak priklanjavec starim napakam morebiti kvanta, da slovenskega mladenča pri vojščakih lože stane. Slepost ne-izmerna! Ali ne poznaš ukaza Njih ces. veličastva, ki veleva vsem višjim in nižjim polkovnim častnikom se polkovega jezika naučiti in znati? Če pa bi je v pisarnicah potrebovali, je njih delo za to skerbeti, da pripravi postanejo; vsaj še nikdo ni velel, da bi narodne učilnice pripravila bile za vojaštvo, — obilno vojniških vzgajališč imamo.

Kak drug mi lahko očita, da terdi Slovenci ne morejo izhajati z uradniki, ki vse po nemškem opravljajo. Odgovor, ne veste li svete izreke svetlega cesarja Franca Jožefa, ki je ravnopravnost in enake pravice vsem narodom po svojem velikem cesarstvu izrekel? Ali je narod za uradnikov voljo na svetu, ali uradniki za naroda delo? Ima li priprosti človek kako opravilo z uredom, mu je ta dolžen, vse po domačem razložiti, ter pečate in druge povabila po slovenskem davati, ali bi se zato tujstva vadi, da bi blagovolili dače od tebe sprejemati? Vsak sme terjati po načelu enake pravice vsem narodom, da se mu v dačne knjižice po domačem zapiše, koliko je plačal.

Ali bi se morebiti naj zato učilo v narodnih učilnicah tujega narečja, da bi priprosti človek mogel prebirati pri-cestne deščice v mariborskem okraji (ne okrožji, ker p. v sv. Lenardskem okraji so taki napisi tudi slovenski) in menda še kje indi, kjer so imena okraja, soseske in vesnice samo po nemškem zapisane.

Še kdo bi mi lahko rekel za one, ki se namenijo, še dalje učiti, je treba nemščine. Res, treba je, pa ta se ne ima učiti v narodnih učilnicah, temoč kakor sem rekel v 4. raz-redu, kjer se to delo naj opira na podlago domačega jezika, in zato je tudi rečeni razred pripravnica; popolnejše pa se to naj obdeluje v srednjih učiliščih. Sicer tudi vsako leto menda eden ali dostikrat nobeden ne prestopi v višje učilišče in samemu temu za ljubo bi se vsi drugi učenci smeli mučiti? Še več je takih piravih in kalnih mnenj, ki se na otolino naslanjajo, vrednosti pa v njih nikake ne.

Vinski kupci, ki naše sladko vince radi serkajo, kopunarji, kokošarji, jajčarji itd., ki se z našimi mastnimi kopuni radi gostijo ali jih v Beč zavažajo, se z ljudstvom sporaz-

gospodarske, obertniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pōli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 fl. 60 kr., za pol leta 1 fl. 80 kr., za četert leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl. 20, za pol leta 2 fl. 10 kr., za četert leta 1 fl. 5 kr. nov. dn.

V Ljubljani v sredo 1. avgusta 1860.

Za kmetiške kramarje.

Naše „Novice“ zmiraj pridno učé, kako naj se polje obdeluje, in veliko izgledov in skušinj na svetlo dajejo, pa tudi rokodelcom mnogo dobrih svetov ponujajo.

Le samo kupčija na kmetih je večidel brez vsega poduka; in vendar je na kmetih dosti kramarjev, kateri, kadar začnejo na svojo roko kupčevati, se še le učiti začnejo. Taki skušajo in poprašujejo, kaj in kako bi prav bilo, pa le redko pravi svet najdejo. Zato bi rad nekatere svete in poduke dal, ker sem v kramarstvu že dosti skusil.

Naj prvo začnem od tega, kar se pri kramarii dobiček imenuje.

Vsak drug delavec pravi: „toliko in toliko sem zaslužil“, kupčevavec pa pravi: „toliko in toliko imam dobička“. Ta beseda meni ni prav všeč, zato, ker vidim, da je veliko ljudi, kateri z besedo „dobiček“ ne zastopijo pošteno zasluženega dnarja ali blaga, ampak krivično vkup spravljeni dnar. Zato je že navada, da se kupcom goljufija očita, — al s tem se krivica godi mnogim poštenim kramarjem in štacunarjem.

Kmetiški kramar začne kupčevati brez vsega poduka v kupčiji.

Nekteri so tako neumni, kadar začnejo blago kupovati in skupaj nositi, da se ljudém hvalijo, kako so dober kup kupili, in jim tiste kupove povedó, kakor so sami plačali, ali pa v svojo škodo še bolji kup. Lej kramar! če greš za 100 gold. blaga kupiti in ta pot te košta 3 gold., tedaj te kupljeno blago že 103 gold. stane.

Zdaj pa se moreš še prepričati o meri in vagi pri vsaki reči posebej. Vedi, da tudi potlej boš še nekoliko zgubil, kadar boš na drobno prodajal. Če boš pa pičlo mero dajal, jo boš pa spet kmali staknil. Vse to moraš pregledati pred; potlej boš še le vidil, koliko te blago stane (košta).

Pa to še zadosti ni, — kaj veš, koliko boš zamudil, preden boš to blago prodal in še vsega ne? Skušnja nas uči, da pri vsakem kramarji nekoliko blaga obleži, da ga ne more lahko prodati ali pa saj brez škode ne.

Vsak kupčevavec tudi več ali manj med ljudi razupa. Je veliko ljudi, kateri znajo plačilo prav dobro obetati, pa blago popred raztergajo kakor ga plačajo. Le raztresi kakih 100 gold. med ljudi, malokdaj boš vse nazaj dobil.

Tudi ti, če si priden kramar! boš kmali dobil blaga na upanje. Pa boš mogel dobro paziti, kdaj bo zadnji čas ga plačati. Tisti pa, katerim si ti zaupal, bodo prav malokrat vedili, da ti moraš blago že plačati; dobrovoljno si dajal svojemu prijatlu, kadar te je prosil za obleko; kadar pa boš ti mogel dnar imeti, boš pa s strahom za njim postopal in mislil in mislil, kako bi ga opomnil za plačilo.

Lej, ljubi moj kramar! tisti dobiček, kateri se ti je od začetka tako velik kazal, ga ti nazadnje prav malo ostane! Ker te je pa tako goljufalo, kje hočeš dobiti, da boš namestil? Če pa hočeš pri svojih štacunarjih, kadar boš blago naberal, veliko odtergovati in pritiskati, te bodo tudi kmali siti, in če boš veliko žugal za namečke, bodo gledali, da

te bodo pri drugem kraji za toliko ujeli. Lej! tudi gospodni na Dunaji, v Berni ali kjer koli drugod blaga zastonj dobil.

Če si že kje kaj kredita dobil, glej, da ga ne za- praviš; kar moreš, si ga še povišaj.

Plačaj skerbno; če te pa kaj zamede, prosi za poterpjenje in plačaj kar moreš. Sam za se ne smeš preveč skerbeti, če hočeš, da bodo drugi za te skerbeli.

Nikar ne misli: ker sem kramar, se mi to in to spodobi. Dobro preudari, koliko smeš za svoje potrebe izdati. Da te ne goljufa, kar najpred moreš, naredi si zapisnik, da zapišeš, kar za se potrebuješ; pa zapiši tudi, kar si skupil. Pa moraš dolge skušnje delati, koliko zaslužiš, kadar za 100 gold. prodaš, da ne boš sam sebe z rajtengo goljufal. Večkrat natanko preglej, koliko je tvoja zaloga vredna; kadar boš vse dolgove odrajtal, potlej boš še le vidil, koliko tebi ostaja ali če si si kaj pridobil. Zagotavljam te, da s tako natanjčno rajtengo sam s sabo boš več zaslužil kakor pa z vsem drugim trudom. (Dal. sl.)

Nova postava za obertnije in rokodelstva.

(Dalje).

Tretje poglavje.

Obertnije, pri katerih je potreba posebnega dovoljenja za napravo obertništva.

§. 31. Obertnišča, za ktere je potreba posebnega dovoljenja. Dovoljenje za napravo obertnišča je potrebno pri vseh tistih svobodnih ali pa dopustnih obertnijah, ki rabijo ognjišča, parne mašine ali mašine na vodi, ali ktere utegnejo sosesčini nevarne ali nadležne biti, ker njih delo zdravju škoduje, varnosti pretí, smrad napravlja ali pa navadni ropot nareja.

§. 32. Previdnost pri dovoljevanji potrebna. Gosposka naj sploh pri tacih obertniščih in delavnicah po najkrajši poti preudari napake, na ktere bi pomisliti bilo, in naj zapové potrebne pogoje in utesnitve; zlasti pa je treba gledati na to, da takošne obertnije ne bodo motile in nadlegovale cerkvá, šol, bolnišnic (špitalov) in družih očitnih naprav in hiš.

§. 33. Obertnišča, pri katerih je treba izrečnega ravnanja. Nektere obertnišča se ne smejo dovoljevati pred kakor po tem, ko se je opravilo vse, kar naslednji paragrafi velevajo; te obertnišča pa so:

1. konjedernice (jaharnice);
2. obertnišča za pripravljanje ognjarskih izdelkov (na pr. rakét);
3. obertnišča za napravljanje netilne robe;
4. obertnišča za narejanje vsakoršnega gnoja (gnojnega prahú ali pudrete, gnojne scavnične solí itd.);
5. lojarnice (talivnice za loj);
6. svečarnice (kjer se sveče delajo);
7. milarnice (kjer se dela milo, to je žajfa ali sapun);
8. klejarnice ali limarnice (kjer se klej ali lim kuha);
9. firnažarnice;

10. varivnice, kjer se dela kervni lug;
11. varivnice, kjer se kuhajo kosti;
12. belivnice, kjer se belijo kosti;
13. stope in mlini za kosti;
14. naprave, v katerih se kosti žgejo;
15. rokodelnice, kjer se povoskano platno dela;
16. berzobelnice;
17. madivnice ali močivnice za lan in konopljo;
18. rokodelnice, kjer se delajo strune iz čev;
19. arsenikarnice (kjer se dela mišnica);
20. fabrike solne kisline;
21. fabrike solitarne kisline;
22. fabrike žepene kisline;
23. fabrike, kjer se nareja salmjak (lugasta sol);
24. naprave, kjer se izžepjeni premog ali koak pripravljaja,
25. naprave, kjer se dela iz premoga smola ali katran,
26. naprave, kjer se dela iz derv katran;
27. apnenice,
28. mavčnice (gipsnice),
29. sajarnice,
30. naprave, kjer se svečavni gaz dela in hrani;
31. steklarnice ali glažute;
32. naprave, kjer se zercala amalgamirajo;
33. opekarnice (cegelnice);
34. lončarnice in sploh obortnišča, kjer se perstena roba žge;
35. cukrarnice;
36. fabrike, kjer se izdeluje vsakoršno kemijsko blago;
37. oljarnice;
38. strojarnice;
39. klavnice ali pobijavnice mesarske;
40. drobnice (kjer se razni drob in vampi kuhajo);
41. topilnice za rudo in plavži (fužine);
42. postavljanje in spremenjanje tacih naprav ali del, ki jih voda goni.

če se postavijo kje drugje in ne ondi, kjer se dobiva roba sama (premog, derva, kamenje);

Ministerstvo notranjih reči ima vsaki čas pravico, to kazalo (ta spisek) pregledati in premeniti.

§. 34. Prošnja za napravo. Kdor hoče ktero zgori povedano obertnišče napraviti, mora prositi gosposko za dovoljenje in prošnji priložiti potrebne popise in obrise. Dokler ne dobi dovoljenja, ne sme v njem dela začeti.

§. 35. Izrok ali edikt. Gosposka bo v tisti občini (soseski) po nabitem oglasu vsem naznanila in pa še posebej občinskemu županstvu in znanim mejašem sporočila, da nekdo hoče tako obertniško začeti; in v tem naznanilu bo za 2 do 4 tednov postavila dan komisijskega obravnavanja, pri katerem naj vsak pové, kar bi zoper rečeno početje imel — ako ni že pred pismenega ugovora podal, — kjer bi gosposka sicer, če ne najde sama nikacega pomislika, napravo obertnišča dovolila.

§. 36. Obravnavanje. Pri komisijski razpravi (obravnavi) je treba pozvediti vse okoliščine, po katerih se gré ravnati, je treba iz dna pretehtati vse, kar je kdo zoper namenjeno obertniško povedal, in če bi se v storjenem sklepu obertniška dovolila, morajo se odločiti potrebni pogoji, pod katerimi se to dovoljuje; če se pa pokažejo privatno-pravni vgovori zoper namenjeno početje in se po dogovoru z lepo ne dajo odpraviti, treba je tega, ki za obertniško prosi najpred napotiti, da svojo pravico s pravdo izdela.

§. 37. Kadar je prositi za dopuščenje zidanja. Kadar je za napravo kacega obertnišča treba zidanja, za ktero se po zapovedih mora izprositi politični dopust, naj se, kolikor je mogoče, obravnave zastran tega potrebne opravljajo ob enem (h krati) z razpravo, ktera je zapovedana za to, da se razsodi, ali se iz ozirov obertniške policije sme dopustiti početje ali ne.

§. 38. Pritožba ali rekurs. Pri tem udeleženi

ljudje se smejo zoper storjeno razsodbo v 14 dnevih pritožiti pred deželnim poglavarstvom.

Pritožba o pravem času podana ima odložno moč.

Zoper dve enake (enakoglasne) razsodbi ni več dopuščena nikaka pritožba.

§. 39. Stroški. Stroške za naznanilo in za obravnavanje plačuje početnik; če je pa kdo iz nagajivosti ali svojevoljnosti zoper kako obertniško se upiral in s tem stroške napravil, sme se obsoditi, da on plača te stroške.

§. 40. Kadar kdo hoče obertnišče ali delo spremeniti. Če kdo hoče svoje obertnišče ali pa svoje delo v njem spremeniti tako, da bi iz tega nastopila kaka v §. 31 omenjena okoliščina, mora to na znanje dati gosposki, ktera bo preudarila, ali bo treba novega komisijskega obravnavanja ali ne.

§. 41. Kdaj ugasne dovoljenje za to, če se ga prošnik ne poprime. Če se v kakem obertnišču v enem letu ne začne delati, ali če se delo za dalje kakor tri leta ustavi, ugasne dovoljenje obertnišča.

Dôba, v kateri se mora delo pričeti, sme se podaljšati tudi na tri leta, če je potreba za-nj večjega zidanja.

(Dalje sledi.)

Rakova pot s Krasom na Krasu.

Od dolgega mosta naprej proti Barovnici mora verlo napredovanje v kmetijstvu vsakega domoljuba veseliti, ko vidi, kako pridno gospodarji na vlažne ilne njive preležano cestno blato napeljujejo in šotasti svet s primešovanjem zemlje ali blata zboljšujejo, — kako pridno varhi železne ceste v najhuji pustoti čedne vertiče krog svojih stanišč, obdelujejo, — kako so zasadili tudi na Krajskem po nekterih krajih ob cestah sadnih in drugih dreves, — kako se sém ter tje voda v zboljšanje travnikov rabi itd.

Al kako popotniku serce vpade, viditi v takih krajih, kodar sam po sebi pusti svet človeške podpore najbolj potrebuje, kako se od malega dobička oslepljeno človeštvo napredovanju narave in zboljšanju lastnih okoliščin z vso močjo zoperstavlja.

Že več let se sila veliko govori in piše o tem, kako naj bi se goli Kras z lesom zasadil. Družba v ta namen osnovana v Sežani ima nalogo, to delo podpirati in pospeševati; al žalibog! slabo slabo spolnuje svojo dolžnost. Ali ji potrebne reči pomanjkuje, ali si ne upa svojega namena spolniti, ne vem, — toliko pa je gotovo, da pred njenimi očmi po sežanski gmajni se je srejna dokaj oralov najgeršega Krasa namreč proti Lipici, prijetne, potrebne in koristne gojzdne odeje znebila v ta cilj in konec, da bi s posekano hostico nekoliko centov apna žgala!

To se pač pravi pogojsdovanju Krasa ravno nasproti ravnati, prizadeve mile matere nature pusti in žalostni Kras zboljšati in olepšati, nalašč zatirati, naslednikom še večjo revšino pripravljati kakor jo uživa sedanji rod. Ako se kaj takega more goditi pred očmi okrajne uradije, kaj je pričakovati od dalnjih srejn? Kam pa se bo nazadnje s takim vedenjem prišlo na Krasu, je lahko uganiti. Bog se usmili!

Krašovec.

Kranjci na Horvaškem.

Spisal J. Terdina.

(Dalje.)

Kerčme na Slovenskem so do malega vse v domačih rokah; zato pa je tudi življenje po vseh naših kerčmah enako, le da ga je po mestih se vé da več kakor po vaseh in tam, kjer je fara zopet več kakor v podružnicah. Posebno v tem je očitna ta enakost, da ima Slovenec take hiše za splošne shajališča vseh stanov, da zahaja tudi v najbolj gosposke gostivnice brez razločka kmet kakor gospod. Kdor je popotoval po tujih krajih, se vé dobro spomniti, da

gospodarske, obertniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pólí. Veljajo v tiskarnici jemané za celo leto 3 fl. 60 kr., za pol leta 1 fl. 80 kr., za četert leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl. 20, za pol leta 2 fl. 10 kr., za četert leta 1 fl. 5 kr. nov. dn.

V Ljubljani v sredo 8. avgusta 1860.

Nekaj poskušinj iz Notranjskega.

Dež novo seme (sibirisches Heilkraut) je bilo v več krajih tukajšne kmetijske podružnice lansko pomlad posejano; to pomlad smo čakali, da bo zelenilo, al up je bil prazen. Morda je bilo seme premalo dozorelo?

O lupini ali volčjem bobu (Lupine) so Nenci mnogo pisarili, pa se bomo javaljne z njimi ukvarjali. Ako se grah vsadi na tisti prostor, naj je pognojen ali ne, in naj se porabi za kermo ali za gnoj ali pa naj dozori sene, je po moji skušnji na vsako stran memo lupine trikrat več vreden. Ako so pa koga v tej reči skušnje drugač zadržile, pa naj pové! *)

Siva ajda se lani tukaj ni mogla zavolj prehude suše kaj posebno obnesti, zato pa mislim, da bo letos to, kar je lani zamudila, obilno namestila, zakaj prav lepo cvele.

Petero liber mnogoverstnih podzemljic (krompirja), ki nam jih je preteklo leto slavna kmetijska družba iz Ljubljane poslala, je bilo posajenih; da bi se bilo obsadilo z njimi več prostora, se je tudi nekaj posameznih očes izročilo zemlji, ki pa niso zmožne bile kaliti, kar očitno kaže, da celó premajhnih kosčikov ne veljá saditi. Vendar se je v veliki suši in tudi na suhem kraji bilo pridelalo teh podzemljic jerbas srednje mere, ki so bile kaj lepe in skoz in skoz zdrave; letos pa mislim, da se bodo na mernike mirile.

Brali smo, da voda ne zmerzne in se ne vledení, če se v nji raztopí galuna. To smo poskusili, in bi bili res radi v cerkvenih kamnih in posodici na aldovniku vodo ohranili v najhujši zimi; toda zimski mraz ni galuna nič porajtal — ta je tedaj bosa. Križnogorski.

Veliki zbor krajske kmetijske družbe.

(Dalje.)

Doktor Bleiweis je imel popis pripravljen, da bi bil povedal, kaj se je lansko leto in letošnje pomlad storilo in skusilo na vertu kmetijske družbe na spodnjih Poljanah; ker je pa časa zmanjkalo zavoljo drugih obširnih reči, ni bil zboru na znanje dal, natisniti se pa vendar mora. Iz tega popisa posnamemo za „Novice“ sledeče:

Iznova se je zasadilo 45 pritličnih žlahnih hrušk in jablan, ki si jih je družba iz Kiseka (Güns) na Ogorskem naročila pri dobroznanem vertnarju g. Wölfel-nu. Družba je mogla tako daleč iti po drevesc, ker nikjer drugod ni môgla kaj prida dobiti, in res je prav zadovoljna z njimi.

Vse murvine drevesa so bile obrezane in v boljo zemljo presajene.

Divjakov jabelčnih se je zasadilo 6.230, hruševih pa 1.120; iz lani vsajenih hruševih in jabelčnih pèšk se je prijelo kakih 10.000. Veliko pa je pokončala lanska grozna suša in je červ požerl, ki je podjedil tudi mnogim večjim drevesom korenine. Ko so delavci prekopavali svet, ki že več let ni bil okopan in kjer je rastlo nekoliko divjakov in

pa cepljenih hiravcov, so izkopali toliko červov, da je vse mergolelo. Nalaš smo jih nabrali na tem 5 sežujov dolgem in 5 širokem kosu, in jih zvagali: bilo jih je 10 funtov, ki so jih kokoši prav rade pozobale. Koliko škode bi bil ta merčes napravil, ako bi se bil prihodnje leto keber iz njih prikazal.

Pervikrat lani smo začeli rejo židnih červičev enmalo bolj na debelo, da so kmetijski učenci pod nadgledstvom že bolj izučenega Janeza Kern-a, (družbinega vertnarja Andreja Strukel-a so nam ravno ta čas v soldate na Laško vzeli) djansko vadili v sviloreji. Červiči so bili lepi in čisto zdravi; pridelalo se je 69 funtov kokonov, ki so se za seme prodali.

Murvinega semena se je spomladi vsejalo 1 funt, divjega kostanja pa posadilo blizo 3 mernike.

Skusili smo dalje na vertu to-le:

Veliko hvaljenega dežnovega semena, ki prvo leto skozi zemljo ne prebode, smo toliko bolj radovedni letos v drugem letu pričakovali, pa ga ni. Morebiti ni bilo seme dobro; pa je že sitno, če je preveč kočljivo. Ako se ne bo od drugod več hvale slišalo, bomo Sibircom pustili njih klajo.

Že dve leti se ukvarjamo na vertu z voljčim bobom ali lupino rumeno in višnjevo, o kateri Nemci pripovedujejo, da rodi na vsaki pustoti, in ne morejo prehvaliti, kako dobro gnojilo je, ako se podorje zelena na njivi, kjer raste. Zemlja, kjer smo jo na družbenem vertu sejali, je res zlo pešena, pa ravno taka, za kakoršno Nemci lupino kot zve-ličarco hvalijo. Pri nas je le tam pa tam bilka tako revno stala, da smo očitno vidili, da ta revca ne more nobene zemlje pognojiti, marveč ona sama potrebuje gnoja, da rodi kaj semena, za katero pa ne bojo ne ovce ne konji hvaležni. Mi smo tedaj volčji bob že izbrisali iz priporočila vrednih rastlin.

Toliko bolje se je pa obnesla ameriška koroza; velika je bila in košata, da se je vsak čudil, kdor jo je vidil; nastavila je pa večidel le po enem storžu, ki pa ni ves dozorel, ker je koroza bila še le proti koncu sa-jena. Ta skušnja poterjuje, kar je gospod prof. Hlubek rekel, da ni bolje koroze kakor je ameriška, kdor želí dobre klaje za molžne krave.

Papeževa repica (topinambur) je pokazala, da ni prav, da jo naši kmetovavci tako zanemarjajo; veliko dobre piče za živino bi vsako spomlad lahko imeli, ker laška repica ostane čez zimo v zemlji.

Krompir vseh 20 sort se je dobro obnesel; gnjil ni celó nič tudi pozimi v kleti ne. (Dal. sl.)

Nova postava za obertnije in rokodelstva.

(Dalje.)

Četerto poglavje.

Obsežek in uživanje obertnijskih pravic.

§. 42. Doklej sega obertnijska pravica in kaj ima v sebi, to se sodi po besedah obertnijskega lista ali dopu-

*) O vsem tem naj se beró skušnje na vertu kmetijske družbe na ravno tej strani današnjega lista. Vred.

ščenja (dopustnega pisma), deržeč se vodil, ki jih naslednji odstavki dajejo.

§. 43. Pravica izdelovanja. Vsak obertnik ima pravico, zediniti vse dela, potrebne za popolno dodelanje svojih izdelkov in imeti za to potrebne delavce tudi od drugih obertnij.

§. 44. Pravica kupčevanja. Kdor ima pravico, kako blago izdelovati, sme tudi kupčevati z enakim blagom, dasiravno je tujega dela.

§. 45. Stanovitne obertnišča. Kdor se peča s kako svobodno obertnijo, sme v občini (soseski), v kateri jo opravlja, imeti več stanovitnih obertnišč (delavnic ali prodajavnic), samo da jih mora gosposki naznaniti.

§. 46. Opravljanje obertnije zunaj tistega kraja, kjer ima obertnik svoj pravi stan. Obertniki smejo tudi zunaj tiste občine (soseske), v kateri imajo svoj pravi stan (stajališče), blago svoje obertnije povsod obertnikom, ki se z enakošnim blagom pečati smejo, na komisijo dajati, take obertnike na naročbo z blagom zakladati, kakor tudi naročene dela povsod opravljati.

§. 47. Podružnice in zaloge. Kadar bi kak obertnik zunaj tiste občine, v kateri ima s svojo obertnijo pravi stan, rad napravil podružnico ali pa zalogo svojega blaga, mora to napovedati ne samo tisti obertnijski gosposki, v ktere okraji hoče podružnico ali zalogo ustanoviti, ampak tudi uni, pri kateri je glavna obertnija v spiske (registre) vpisana. Če pa gré za dopustno obertnijo, mora pri gosposki, v ktere kraji misli podružnico ali zalogo imeti, posebno dopuščanje izprositi.

§. 48. Preselitev. Ako se obertnik, za čigar obertnijo je potreba stanovitnega obertnišča, preseli kam v drug okraj (kanton), šteje se to za novo obertnijo, to da od takega obertnika naj se več ne tirja, da bi izkazal na novo svojo tehnično pripravnost, če je za njegovo obertnijo takšen izkaz zapovedan.

§. 49. Zunanja zaznamba. Obertniki imajo pravico, rabiti (špogati) kako primerno zunanje znamenje na svojih stanovitnih obertniščih, ali pa na svojem stanovišču ali pa kake druge pomočke, s katerimi bodo svoje delo ljudem na znanje dajali.

§. 50. Potujoči opravniki. Obertniki imajo pravico, okoli potovaje ali sami ali po ljudeh, katerim za to oblast dajo, iskati naročnikov za svoje blago, toda blaga, razun na sejme, ne smejo s sabo jemati, ampak samo kosce (muštre) za izgled ali pokaz.

Za nabiranje podpisov ali naročnikov na natisnjene dela (bukve itd.) veljajo posebne v postavi za tisk dane zapovedi. Tisti kupčijski popotavci (kupčijski opravniki ali agenti), ki niso v službi samo enega pooblastivca, temuč se živé od tega, da iščejo naročnikov več fabrikantom ali kupčevavcom, morajo ta samostalni prislužek napovedati po §. 13.

§. 51. Pohišni kramarji. Samo taki, ki so prejeli pohiševavsko pravico, smejo hoditi od kraja do kraja in blago na prodaj ponujati, razun na sejmih, ali pa blago od hiše do hiše nositi in prodajati.

§. 52. Izjeme od tega, kar zgornji odstavek veleva. V prejšnjem paragrafu izgovorjena prepoved ne velja za take obertnike, ki sploh potrebne reči vsakdanjega užitka, kakor na pr. mleko, maslo (puter), sadje, zelenje, cvetke ali rože, derva itd. po navadi vsacega kraja od hiše do hiše noseč ali pa na ulicah prodajajo.

Tudi je gosposki pripuščena oblast, v tistem kraji nastanjenim manjšim obertnikom, da bi ložeje shajali, dovoliti, da smejo po okraju svoje občine (soseske) robo svojega dela od hiše do hiše nositi in prodajati.

§. 53. Izdelovanje in prodajanje čez mejo cesarstva. Na zunanjem stanujoči obertniki smejo, ako je avstrijskim podložnikom ravno to v dotični državi unstran meje dopuščeno, po prejetem naročilu v naši državi

opravljati take obertnijske dela, za ktere ni potreba posebnega dopuščanja. Prinašanje na tujem narejenih izdelkov čez mejo in njih oddajanje v roke naročnikov je podverženo samo colnim zapovedim in nikaki drugi utesnitvi.

§. 54. Vpisovanje firme. Posebne odločbe uravnujejo pravico in dolžnost, firmo protokolirati (vpisati dati) in pa nasledke tega protokoliranja.

§. 55. Cena po gosposki odločevana. Po gosposki odločevane cene smejo biti samo pri prodajanji na diobno in sicer od tacih reči, ki so pred vsem potrebne za vsakdanje življenje, in pa pri dimnikarjih, pri prevoznikih ljudi in pri službah na očitnem mestu opravljanih.

Ministerstvo notranjih reči ima oblast, za imenovane reči in obertnije po okoliščinah vsacega kraja vpeljati ali pa preklicati postavljanje cene.

Ravno to velja za navado, ki je v posameznih občinah, da se mesarija, pekarija kruha, dimnikarstvo in konjederstvo v zakup ali štant (arendo) prepušča.

§. 56. Zaloge in oznanila cene. Pri blagu, ki je za vsakdanje življenje potrebno, sme gosposka ukazati, da se ima več takega blaga v zalogi, da tisti, kateri ga prodajajo na drobno, tudi v krajih, kjer mu ne odločuje gosposka cene, v prodajavnicah oznanijo, kaj velja to ali uno, in ravno tako pri gostivnicah (oštarijah), da očitno izložé jedilne liste (jedilnike).

§. 57. Dolžnost pekov, mesarjev in dimnikarjev, svojo obertnijo zverševati. Peki, mesarji in dimnikarji ne smejo enkrat začetega dela ustaviti, kadar bi oni hotli, marveč morajo, če mislijo nehati z delom, gosposki to napovedati in če bi gosposka tako hotla, imajo dolžnost še dalje obertnijo opravljati, vendar ne čez dva mesca.

§. 58. Namestniki. Vsak obertnik sme svojo obertnijo tudi po kakem namestniku opravljati ali pa v zakup ali štant (arendo) dati.

Stvarna (realna) obertnija, za ktero lastnik po postavi ni pripraven, more se samo po namestniku ali pa zakupniku (štantniku) opravljati.

Namestnik ali zakupnik (štantnik) mora vselej kakor obertnik sam imeti vse tiste lastnosti, ki jih je za samostalno opravljanje tiste obertnije potreba, in pri dopustnih obertnijah se mora naznaniti gosposki, da ga poterdi.

§. 59. Prehod obertnije od enega na drugega. Po obertnikovi smerti mora dedič (érb) ali pa volilojemnik (legatar) obertnijo vnovič na svoje ime napovedati, če se hoče naprej on z njo pečati.

Tudi je treba nove napovedi, kadar bi se kaka obertnijska naprava po kakem djanji med živimi (to je s kako pogodbo) na koga družega prenesla.

Če je pa obertnija dopustna, je treba v obeh primerljajih novega dopuščanja. Samo na račun (na rajtengo) vdove ali nedoletnih dedičev (érbov), dokler ne dosežejo polnih let, sme se dopustna obertnija po starem dopuščanju dalje opravljati.

Zato, da se sme na račun mase kaka obertnija dalje opravljati, dokler se konkurs (kant) obravnuje ali pa zapuščina razpravlja, ni potreba ne nove napovedi ne novega dopuščanja.

V tem, kakor tudi poprejšnjem primerljeji se mora postaviti pripraven namestnik (§. 58), če bi po lastnosti obertnije to potrebno bilo.

§. 60. Neveljavnost in odvzetje obertnijske pravice. Če se pri kakem obertniku pozneje pokaže, da mu je že od začetka manjkala in da mu še manjka kaka po postavi potrebna lastnost za samostalno opravljanje obertnije, sme se mu vsaki čas delo prepovedati, to je ali obertnijski list ali pa dopustno pismo nazaj vzeti.

Pri tistih dopustnih obertnijah, pri katerih se je ravnati po okoliščinah vsacega kraja (§. 18), sme se dopuščanje nazaj vzeti, če tisti, ki je dopuščanje prejel, v 6 mescih

po tem dela svojega ne začne ali če pozneje celih 6 mescev delo ustavi.

§. 61. Poslavljenje. Takim obertnijam, ki so nad drugimi imenitni za razsnovo narodne obertnosti in za povzdigo kupčije, more se podeliti posebna pravica, da imajo cesarskega orla na izveski ali tabli in pa pečat in zaznambo „c. k. privilegirana (fabrika, prodajavnica itd.)“ v firmi.

(Dalje sledi.)

Za kmetiške kramarje.

(Dalje.)

Kako pa boš, ljubi moj kramar, ljudem prodajal? Jez ti svetujem: Nikar po judovsko; vsak dnar naj te enako plača, naj pride iz rok bedaka ali siromaka ali imenitne gospôde. Ako daš enemu boljši kup, drugemu dražje, boš kmali slišal očitane: „Kaj moj dnar ne plača toliko kakor unega? in skrivé te bodo ujedali.“

Tudi nikar ne bodi preveč priden, da bi norčavam ljudem po vsaki modi hotel ustreči; z naročili po novi modi boš kmali zapeljan! Bolje je, da bolj počasi stopaš pa bolj varno. Le to naj ti skerb bodi, da pri pametnih ljudéh tvoja reč srednjo pot naprej gré. Počasne stopinje so za toliko bolj stanovitne. Neusečen človek se bo vpricho tebe rotit, da k tebi več ne pride, pa kmali bo spet za tabo hodil.

Glej pa tudi, da se kupčije ogneš, kar je mogoče, o zapovedanih praznicih. Nikar ne misli, da boš veliko zamudil ali zgubil, ako kak tak sejm izpustiš, kateri pride na zapovedan praznik. Če zjutraj jagersko mašo ujameš, potlej pa celi božji dan na sejmu kupčuješ, ali ni to zoper božjo, cerkveno in cesarsko postavo? In ti slepec misliš, da boš takrat kaj pridobil! Po taki poti pridobljeno blago je podobno svitlo-vodenim penam; — gospod nebeški Oče bo popihnil in — ne bo jih več!

Pri nas na Gorenskem je še več takih sejmov, kateri še niso v pratiko zapisani, pa tudi niso vredni, da bi jih sejme imenovali, ampak so le smodilša, in takih več spada na zapovedane praznike. Treba bi bilo, da bi se gospodje s prižnic oglasili in rekli, da tega ne terpe v svoji fari. Je pa tudi na Gorenskem več takih kramarjev, da jim ni nobeden praznik tako svet, da bi jih domá prideržal. Ti lamneži mislijo, da blago skupaj grabijo, pa nagrajili bodo svitlovodnih — pen. Ker se pa pri nas sploh za božji dan tako malo porajta, te ljudje, če tudi domá ostaneš, silijo prodajati, rekoč, da „danes imam čas, da grem kupit kar potrebujem“. Pa prav za prav se tudi ni čuditi, da ljudje kupovanje na nedeljo ali praznik odlagajo, zakaj star sem že, pa še nobenkrat nisem slišal, da bi prav ne bilo kupovati kadar je praznik, ampak le samo prodajati je greh! Al ni to velika napaka? V „Novicah“ smo že brali, da Angleži so največji kupčevavci na svetu in da čeravno niso popolnoma naše vere, pa vendar nedeljo spoštujejo tako, da se nobeden ne dotakne nobenega dela in da še nobeden za gosli ne prime ta dan. Mi pa, mi, ki imamo toliko očitati drugim veram, mi pa še pohujšujemo turke in jude!

Kramar, le še naprej od kupčije! Povedati ti, kako se imaš sploh do ljudi obnašati, je težko, da pravo zadenem. Če boš do vseh prav dober, prijazen, jih boš več imel, da te bojo v tvojo škodo obiskali; — če si pa sirov in grob, boš pa tudi dobre ljudi odgnal. Treba je ljudi spoznati, pa se deržati srednje poti; če hočeš pri ljudéh si zaupnost uterditi, nikar preveč ne bahaj! Ne delaj se, kakor da sam ti imaš vse najbolje, vsi drugi pa so le muhe memo tebe. Blago le toliko hvali, kar je vredno zavolj terdnosti in stanovitne barve, da te ne bojo kmali za lažnjika spoznali. Dva bota od enega kosa kupila, pa enemu derži barvo, drugemu pa ne.

Pa bo prišel, ki bo tebe in tvojo blago zaničeval, iz tebe in tvojega blaga se norca delal. Al nikar prehitro ne

obupaj! Spet v drugo bo prišel in mu bo taisto blago najbolj prav, ki ga je prvič zaverigel.

Tudi dobro zapomni, da ne kmet in ne rokodelec nista tako nevarnostim podveržena kakor je kupčevavec. Skrivni tatovi in jezični goljufi bodo pogostoma za tabo stopali, nekoliko se ti bo že v tvojih rokah pokončalo. Kupcu krava cerkne, pa mu nobeden rad ne verjame, zato, ker jo je konjederec skrivé in natihoma odpeljal; le ti sam veš za to in moraš poterpeti.

Če bi ti vse težave in zopernosti popisati hotel, kar jih je pri kupčiji, bi bile debele bukve. (Kon. sl.)

Štastika slovenskih učnikov za srednje učilišča.

Imenik avstrijskih gimnazij in rečnic „Schematismus über die österr. Gymnasien und Realschulen“ te dni v roke dobivši je nas mikalo zvediti število slovenskih učnikov po naši carevini delajočih. Soštevši jih smo našli sledeče številke, ki se natanjnosti, kolikor je po danih pripomočkih mogoče, bližajo:

Učnikov vseh skup imamo dosti čez	100
Na gimnazijah nekaj čez	80
Na rečnicah dobro čez	20
Duhovnih gimnazijskih učnikov je blizo	42
Posvetnih	40
Duhovnih rečniških učnikov okoli	10
Posvetnih	12
Izmed 40 posvetnih gospodov jih uči blizo	12
na domačih gimnazijah. Ostali si pri sosedih po široki cesarjevini kruh služijo, in sicer:	
Na Horvaškem, Slavonskem in vojaški meji čez	22
Na Madžarskem	5
Na Poljskem	2
Na Dunaji	2
V Dalmaciji	1
V Erdelji	1
Na Laškem	1
Duhovnih gospodov naših po drugih deželah učečih naštelimo le	4
Na njih mestu uči na gimnazijah po slovenskih pokrajinah ptujcev blizo	40

Prištevali nismo tistih gospodov, kateri sicer rojaki slovenski so se ali Nemce ali kako drugače zapisali, bodi si po vlastni volji bodi si po svojeglavni pomoti kakega drugega. Našteli smo jih le kakih 4 ali 5. Vsi drugi so se samih sebe zavedili. Le pri nekterih smo bili nekoliko v zadregi ne vedé kam jih prištevati. Zapisali so se namreč „deutsch-slovenisch“. Take narodnosti ne poznamo! Mislimo, da narodov in narodičev po cesarjevini že dosti imamo; ni treba še novih ustvarjati. Pač slabo se bodo prikupili onim, katerim je mnogoverstnost avstrijskih narodov tern v peti. Pametnemu možu je zadosti enkrat grajanemu biti. Spominjamo se lanske grajajoče opazke v „Novicah“.

Ako dalje pomislimo, da imamo še dobro 20 krepkih na dunajskih visokih šolah za uk se pripravljajočih mladencev, ktere za vse lepo in dobro pa tudi za pravično našo reč unete poznamo, se nam pač ni treba bati, da bi domače učne moči potrebam domačim ne zadoščevale.

V Mariboru 30. julija 1860.

B—ski.

Kranjci na Horvaškem.

Spisal J. Terdina.

(Dalje.)

Popotovaje po Horvaškem in Slavonskem ostajal sem v mnogih judovskih, pa tudi v mnogih kranjskih kerčmah. Povsod pa sem našel tiste razločke.

Posebno zavolj treh reči se ozira človek rad po kranjskih gostivnicah. Najpred prikupi se ti velika snaž-

berno svetinjo za svoje zasluge, gospod markiz Ferdinand Gozzani, grajšak iz Volčjega Potoka pa pohvalno pismo za svoje lepe prizadeve v sadjoreji in izvrstno kmetovanje sploh.

Za tem je bila nova volitev dnarničarja družbenega. Enoglasno je bil spet gosp. Mihel Prégl izvoljen z očitno zahvalo za njegovo večletno marljivo in previdno gospodarstvo.

Ko so bili tudi novi družbeniki izvoljeni, je sklenil gosp. predsednik zbor s prijaznim ogovorom, zahvalivši se tudi Njih eksc. deželnemu poglavarju za pripomoč, ki so jo skazali in obljubili tudi v prihodnje domači družbi.

Na ogled postavljene so bile pri tem zboru sledeče reči: Hribarjeva slamoreznica, ki so jo pričujoči kmetovavci dobro poterjili in gosp. V. Kurniku, ki jo je po Hribarjevi smrti prevzel, vošili, da bi veliko teh mašin prodal, — nova lušivnica koruzna, Eggspülerjeva predcednica, — novi lončiki, v katerih mleko ne more izkipeti, ki se delajo v lončarski fabriki poleg Kamnika in jih ima gosp. Bernhard, steklar (glažar) v Ljubljani pred mostom na prodaj, — in pa decimalna vaga, ki jo je naredil Janez Štefančič v Št. Vidu nad Ljubljano. Štefančič je tak mojster v izdelovanju decimalnih in centimalnih vag, da lahko rečemo, da ga nimamo boljšega v celi deželi.

Tudi nekatere semena so bile razpostavljene kakor sirkovo seme iz Babolne, ameriška turšica in pa papeževa repica, ki jo je naš gosp. Juri Pajk poslal in ne more prehvaliti tega sadeža za živinsko klajo. Na ravno tisti zemlji jo ima že skozi 8 let in še le pred 14 dnevi (to je, o sv. Jurji) je je 40 mernikov izkopal na prostoru, ki meri 56 sežnjev po dolgem in širokem. Škoda res, da naši kmetovavci premalo obravnavajo ta koristni sad. — Gosp. predsednik Terpine je postavil na ogled tudi jeruzalemsko ovco s čuda širokim in debelim repom.

Nova postava za obertnije in rokodelstva.

(Dalje).

Peto poglavje.

Semnjevanje.

§. 62. Hoja na sejme. Vsakdo ima pravico, hoditi na sejme z vsem takim blagom, s katerim se sploh sme kupčevati, samo da je blago takošno, za kokoršno je sejm (smenj) namenjen.

Tako blago pa, katero se ne sme prodajati brez dopuščenja, morejo tudi na sejmih na prodaj imeti samo obertniki, kateri so dobili zadevno dopuščenje.

§. 63. Sejmarji. Kdor se živi nalašč od tega, da z blagom na sejme hodi (sejmar, fierant), mora to obertnijo po §. 13 napovedati.

§. 64. Tujci ali unanjiki. Z podložniki tujih (unanjih) dežel se ravna za stran pravice do semnjevanja tako kakor z domačimi podložniki, če bi se ne ukazalo kaj drugega za stran te ali une države po pravilih vzajemnosti.

§. 65. Kaj se sme prodajati: a) na sejmih: Na velikih ali obletnih sejmih in v toplicah, ktere so po posebnih ukazih za čas, dokler se ljudje v njih zdravijo, za enake sejmom izrečene, in na sejmih s cerkvenimi prazniki združenih, se sme prodajati vse takošno blago, s katerim gré svobodna kupčija, če ni v kakih smenjskih pravicah razločno izgovorjeno, da veljajo samo za nekatere verste reči, kakor na pr. za živino, volno, žito, otročje igrače itd.

§. 66. b) na teržnih dnevih. Na teržnih dnevih se prodajajo: vsakoršni živež in naradni pridelki sami na sebi, gospodarsko in kmetijsko orodje, pridelki, ki jih po navadi vsake dežele kmetje iz okolice za postranski prisluzek narejajo, in pa navadne ali proste reči vsakdanjega užitka.

§. 67. Druge kakor te reči ob teržnih dnevih v utah ali štantih (stanih) na prodaj imeti, je po navadi dopuščeno samo obertnikom, ki v občini (soseski) stanujejo in samo za stran tistih reči, s katerimi se njih obertnija peča, razun če bi se v kakem kraji bili že doslej za dotične izdelke pripuščali tudi obertnike iz drugih krajev.

Če pa v kakem kraji ne stanuje toliko obertnikov, da bi mogli s svojimi izdelki zadovoljiti potrebi ljudstva, sme politično deželno poglavarstvo zaukazati, da naj se za dotične reči tudi unanji obertniki na teržne dneve pripuščajo.

§. 68. Enaka pravica sejmarjev. Vsi sejmarji in teržniki imajo enake pravice za stran tega, kako hoče vsak svoje opravke na sejmih ali teržnih dnevih zverševati.

Take naredbe, po katerih so perve ure prodajanja pridržane samo tistim, ki vsak za se kaj malega nakupiti hočejo, so dopuščene samo na teržnih dnevih in samo za stran reči za živež namenjenih, če bi navada in potreba kacega kraja to svetovala.

§. 69. Sejmine in teržnine. Za semnjevanje in prodajanje ob teržnih dnevih ne sme občina (soseska, komun) nalagati drugih davščin, kakor katerih je treba v imenu povračila za prepuščeni prostor, za prodajavnice (ute) in priprave in orodje, in za druge stroške, ki jih sejm napravlja.

§. 70. Sejmske postave ali sejmski pravilniki. Po zgori razloženih odločbah mora vsaka občina, v kateri so sejmi, sejmsko postavo, v kateri je povedana tudi tarifa sejmnin (sejmskih davščin), napraviti in političnemu deželnemu poglavarstvu v poterjenje predložiti. V ti postavi naj se tudi izgovori, ali je dopuščeno na sejmih vino ali drugo pitje točiti in jedila na prodaj imeti.

§. 71. Podeljevanje sejmskih pravic. Posebne zapovedi veljajo, kako dobivajo občine pravico, imeti sejme, in na kaj je treba gledati, kadar se daje takošno dovoljenje.

Šesto poglavje.

Obertnijski pomočni ljudje.

§. 72. Pravno razmerje. Pravne razmerje med samostalnimi obertniki in ljudmi, ki jim pomagajo (pomagači in učenci), sodijo se, kjer pričujoča postava nič posebnega ne ukazuje, po odločbah občnega državlanskega zakonika.

a) Pomagači.

§. 73. Pomagači. Pod pomagači se razumejo v ti postavi kupčijski strežeti, kseli in fabriški delavci, potem pomagači, ki so v enacijah službah.

Za višje opravke v službo vzeti ljudje, kakor: delovodniki, mehanikarji, faktorji, knjigoderžci, kasirji (dnarničarji), risarji, kemikarji,

po tem za podajaške in druge težavnije dela najeti delavci, in nadničarji,

zadnjič tisti, ki pri kaki obertniji za posle služijo, kakor kerčmarski strežniki (kelnarji), hlapeci vozni itd.

ne štejejo se med pomagače.

§. 74. Izkaz. Vsak pomagač mora imeti potrebne izkaze; kupčijski strežniki namreč imajo spričevala prejšnjih gospodarjev od gosposke poterjene (vidirane), drugi pomagači pa delavske bukvice.

Obertniki, ki bi pomagača brez takošnega izkaza na delo vzeli, zapadejo kazni (štrafengi), ter so s pomagačem vred prejšnjemu gospodarju po §. 1302 občnega državlanskega zakonika dolžni povrniti škodo, ki se mu je zgodila s tem, da ga je pomagač samovoljno zapustil. Tudi gré prejšnjemu gospodarju pravica, terjati, da pomagač, ki je sam od sebe od dela šel, zopet k njemu pride.

§. 75. Kako so pomagači postavljeni. Kaj in kako bo pomagač delal, kaj bo za plačo imel in kako mesto bo sicer v obertniji imel, doklejš bo služba terpela, ali bo in koliko časa bo na poskušnjo delal in kdaj se mu mora delo odpovedati, vse to je prepuščeno dobrovoljnemu dogovoru med gospodarjem in pomagačem. Če bi tacega dogo-

vora ne bilo, vzema se, da gré pomagaču plača konec vsacega tedna in da se mu mora delo štirnajst dni naprej odpovedati; zastran vseh družih reči pa se je ravnati po navadi vsacega kraja.

§. 76. Dolžnosti in pravice pomagačev. Pomagačeva dolžnost je, gospodarju zvestobo, pokorščino in spoštovanje skazovati, spodobno se vesti, izgovorjeni ali pa v tistem kraji navadni čas pri delu biti, izročene mu obertnijske opravke kakor najbolje more doganjati; od reči, ki se gospodarjeve obertnije tičejo, terdno molčati, s svojimi tovarši pri delu in s hišnimi posli spravno živeti in z učenci ali pa otroci, ki pod njegovo skerbjo delajo, lepo ravnati. Pomagač ima pravico, da se mu izgovorjene plačila v pravem času dajejo, da se ž njim spodobno ravná in kadar od dela odstopi, da se mu po resnici spričevalo izroči.

§. 77. Kaj je pomagačem prepovedano. Prepovedano je pomagačem, po svoji volji napravljati si praznike ali tako imenovane zaspane pondeljke, brez gospodarjevega privoljenja delati na svoj račun (na svojo rajtengo) ali za tuje naročnike, in z družimi pomagači vred se pogovarjati, da bi s tem, kjer bi se vsi skup kratili delati, ali z družimi pomočki svojega gospodarja prisilili na kake pogoje (§. 481 kazenskega zakonika). (Dal. sl.)

Za kmetiške kramarje.

(Konec).

Čez vse to nam pa ljudje očitajo, kako se nam kramarjem fletno godí in da imamo vsega zadosti. Se vé, da nam kramarjem blago zastonj z neba doli pada — drugi ljudje pa ga morajo od nas drago kupovati, če ga hočejo imeti! Veste, ljubi moji, da fabrikantov in kramarjev je dandanašnji toliko na svetu, da eden drugemu v skledo gleda, to je, če eden ne dá, pa drug dá; to se pravi z drugimi besedami, da „velik dobiček je šel že zdavnej v kotiček“.

Pa še ena za mojo podleko tečí, ktero bi rad ven stresel. Večkrat se sliši: „Kmeta le terdo deržimo, da bo sopet na velike praznike rašo nosel“. Takim kratkovidnim gospodom bi jez rad eno povedal, pa moram najpred nazaj v stare čase iti.

Pred 50 leti so bili tudi moj oče kramar, pa ob času francozke vojske so v mnogotere škode prišli in so mogli kramarijo opustiti. Ko sem jez dorastel, sem tudi koj začel na svojo roko kramariti; pa kako sta se mati in oča čudila, ko sem začel vse sorte pisano blago dober kup skupaj znašati. Večkrat so mi pripovedovali, kako je bilo nek daj; kako je bilo drago; takrat niso pri nas kmetje dosti pisane in tanke robe poznali; tudi „facaneteljnov“ je bilo le malo sort. Pa tudi kramarjev ni bilo veliko. Če je kateri kramar od nas v Ljubljano po blago šel, je bilo to že prav imenitno. — Tako so mi oča in mati pripovedovali.

Kako pa je zdaj? Koliko je fabrik in koliko je kramarjev zdaj več? Naši stari kramarji so komaj za Ljubljano vedili, zdajnim kramarjem pa so Terst, Gradec in Dunaj dobro znani. Blago je dober kup, in toliko ga je, da ne vejo ž njim kam. V starih pripovedkah sem slišal, da je v Indii veliko zlata in da revni kmet z zlatim lemežem orje, bogati pa z železnim, — in lejte! pri nas se je tako oberno, da revni ljudje večidel kupljene oblačila nosijo, ker je bolji kup ko domača roba. Revna ženska se zdaj za poletni čas lahko obleče od nog do glave, če ima 8 do 10 gold., da prekosi vsako imenitno gospó pred 50 leti.

In tega ti gospodje, ki silijo domačo robo, ne morejo zapopasti! Tudi lahko slišijo kmeta govoriti, da je bolje, ako volno prodá, pa storjeno blago kupi. Lejte gospodje! če bolj pa kmeta stiska, bolj bo rožasto pisan hodil in v tančice oblečen. Če hočete kmeta spet na „stari gvant“ prignati, morate dokaj fabrik pokončati in železne ceste. Vse to vam pa bo preveč opraviti dalo. Kratkovidni, ki se

priprostemu kmetu čudite, če ktero narobe zagode, lejte! vsak se zamore zmotiti. Zato poterpimo eden z drugim!

Na Jesenicah na Gorenskem.

Anton Pazlar, kramar.

Slovenstvo na Goriškem.

Danes — 8. avgusta — obhajamo obletnico tistega dneva, čigar zora je avstrijskim Slovanom jasnejše solnce obečala; danes se s posebnim veseljem spominjamo tistega rajskozvonečega glasú, kateri je lani s carskega Beča zadonel velevaje, da se za naprej po vseh gimnazijah „in Gegenden, deren Bevölkerung überwiegend einer anderen als der deutschen Sprache angehört“ (Wiener Zeitung 3. Decembra 1859), mesto nemškega deželjski jezik kot učni jezik vpeljati ima. Pa — v tem, ko se visokega ukaza veselimo, nam njega zanikerna izpeljava radost ogrenuje. Že celih dvanajst mescov je proč, in naša slovenščina — koliko nek je na boljem? „Novice“ — res organ slovenskega naroda — so resnično govorile v brambo slovenskih pravic in potreb sploh in goriških posebej; al naša slovenščina vendar še zmiraj v poprejšni nemoči omedluje. Kam li s tem obotavljanjem? Mislite morda goriški slovenščini odtegniti tiste pravice, ktere ji presvetli cesar z omenjenim ukazom braniti hoče? — Ali se morda goriška slovenščina odpovedati mora tem, vsem Slovanom podeljenim pravicam zato, ker je daleč doli proti zahodu na granici slovanskega sveta postavljena, naj bi kakor vedno budeča stražarca na skalovitih bregovih votlo bobneče Triglavkinje svojo stražico (stražišče) utaborila, proti mejivnemu Ločniku pazno gledala in vlaškega leva na desno in levo krotila? — Ali se goriški slovenščini zato, ker je, bojevaje se za občni blagor vse plemstvo zgubila, plemenita podpora odpovedati, ali celó občne pravice prikerčiti, odreči morejo, smejo? — Ali je zavoljo tega goriška slovenščina zaničevanja vredna, ker se, na desni in levi perutnici osmoljena, ne more tako visoko ko prosta ptujščina v književnem zračji povzdigovati? — Ali se radi tega goriški slovenščini zobje kazati imajo, ker je že toliko let po svojih kancelijah kakor toliko oasah (ne ôsah) razplodenje vlaške narodnosti gojila, in nemškim omikonoscom tako gostoljubnost skazovala? Oddaljena od mastne mize, pri kateri zapovedani gimnazijski predmeti svojevoljno gospodarijo, mora ona le puste ostanke pobirati in zdihovaje molčati, ako zasmehovanih besed širokoustnih šeškarjev slišati noče. Quousque tandem pseudo-konservativna razujzdano!

Ne tirjamo ne, da bi slovenščina mahoma učni jezik postala, ker vemo koliko prememb ta reč pred sabo podí; al da se ravno stran tega celo leto čisto nič v ta namen ni storilo, ne bo noben pravičen človek pohvalivno poterdil, kdor le količkaj neovergljivost narodskih terjatev priznava in kdor spozná, da, dokler ne bo ta rana društvenega življenja ozdravljena, tudi občni blagor cvetel ne bo. Enake morajo biti pravice narodom na polji duševnega razvitka in osvete. To kaže narava, spričuje zgodovina, vedó Slovani, priznavajo Avstrijanci. Tega so se zavedli tudi goriški Slovenci, in reka narodske zavednosti dervi nevderžljivo proti gladkemu morju vsestranske pravičnosti. Ni torej druga, ko voljo našega presvetlega cesarja spolniti in „Schritt für Schritt (čem hitrejši tem boljši) jeder Sprache (tudi slovenščini na Goriškem) jene Rechte einräumen, welche sie vermöge ihrer Ausbildung und Verbreitung (po vseh dveh tretjinah cele grofije) zu beanspruchen berechtigt ist“.

V dosego tega namena pa je treba,

1. da slavno učiteljstvo, in vsaj tudi ravnateljstvo naše gimnazije terdno voljo ima, ne le ne zoperovati slovenščini, ampak djansko jo podpirati in pravično speljavo vladinih ukazov pospešiti; sama pasivna nemarnost ne spravine za en sam zob kolesa naprej, kako pa bo cel stroj velike ure napredovavne sedanjosti redno gonila? Delavnih rodoljubov

hudozna roka ugonoblja hrano, ki jim jo je Božja previdnost odločila, ne bodo pa tudi ptice branile, merčesom po gojzdu gospodariti.

Letos so češnjevi pridelki nasitili marsikak prazen trebuh, in kdo se bo čudil, če se bodo v svoji nerodovitnosti kujale kakih deset let, da si pocelijo brezštevilne rane, ki jim jih je vsekala divjaška nehvaležnost?

Te pke so še najbolj srečne; z vsem drugim sadnim drevjem, kadar kaj obrodi, se pa tudi nehvaležno dela. Pač so vredni taki nehvaležni neobtesanci, da bi se z neizbrisljivimi čerkami zapisali v črne bukve!

Kraja, kjer te baže ljudje stanujejo, nočem očitno razglasiti; le to želim, da bi kak omikan ptujec ali kak sadjorejec neusmiljeno polomljenih in odertih dreves ne zapazil, kajti on bi utegnil na vse usta okrog trobiti, da je velika sramota, da se taki ljudje prištevajo krajskim prebivavcom.

Letos bo tudi lešnjikov prav obilo. Le škoda, da so nekteri ljudje tako nespametni, da jih potergajo, ko ima še jedro okrog sebe na debelo mleka, in jih morajo z nožem iz robčin spravljati. Pri Izraelcih je bil neki človek zavoljo tega, ki je šel o prazniku derv naberat, na smert kaznovan. Kaj pa tisti lešnjikarji zaslužijo, ki so ob nedeljah komaj kje pri sv. maši, za popoldansko božjo službo še pa se ne zmenijo, dokler kaka lupina visí na kakošni leski? Judež je Zveličarja prodal za 30 srebernikov; lešnjikarju te baže je pa lešnjik ljubši memo Boga.

To jesen bo žirú na kupe, pa tudi polhov ne bo manjkalo. Ljudje žir za olje, da ž njim svetijo, v tej okolici kaj radi poberajo, in tudi marljivo polhe lové. Zato se pa kaj rado pripetí, kadar je žirovo leto, da ljudje zanamarijo, se s steljo o pravi dobi preskerbeti. Dobro je žirovo olje, koristna je polhova mast, in ugaja se gerlu kadar se gladi s polhovo pečenko; al šembrano je žalostno, če v hudi zimi živina stoji v blatu in ni pomladi pustih njv z čim namestiti!

X.

Nova postava za obertnije in rokodelstva.

(Dalje).

§. 78. Razveza službenega razmérja. Razmérje med gospodarji in delavci ali služabniki njegovimi se utegne iz imenitnih vzrokov, tudi preden izteče razločno ali molcé izgovorjeni čas in brez odpovedi pri ti priči razvezati. Sosebno pa ima:

1. Gospodar pravico, razdreti pogodbo (kontrakt), kadar
 - a) najde, da pomagač ni za delo;
 - b) kadar pomagač stori kaj tacega, da mu gospodar po vsi pravici več ne more tako zaupati, kakor bi to imelo biti, ali če gospodar za takošno pomagačevo djanje zve še le po tem, ko ga je na delo vzel;
 - c) če se pomagač brez gospodarjevega privoljenja še po strani peča s kakim opralkom, ki bi njegovemu delu pri obertnii bilo na škodo;
 - d) če se terdovratno brani, gospodarjeve pravične naročila spolnovati, ali če druge pomagače, učence ali domače pôsle skuša zapeljati, da bi gospodarja ne poslušali, da bi se mu uperli, da bi zanikerno živeli ali kaj nedovoljenega počeli, ali če bi poštenje gospodarja svojega ali njegove rodovine razžalil ali če bi kako drugo dolžnost močno ali pa večkrat prelomil;
 - e) če se mu po njegovi krivici prigodi, da ni za delo, ali če za več kakor štiri tedne ne more delati, da si bi tega tudi ne bil kriv;
 - f) če bi delj kakor 8 dni v ječi zapert bil.

2. Pomagač ima sosebno pravico, pogodbo razdreti:

- a) če bi brez škode za svoje zdravje ne mogel dalje delati;
- b) če gospodar roko na-nj položi in hudo ž njim dela ali če se zoper njega zagreši s prestopkom razžalitve na poštenji;

- c) če ga gospodar skuša zapeljati h kakemu gerdemu i pregrešnemu ali pa postavam nasprotnemu delu;
- d) če mu gospodar izgovorjeno plačilo prideržuje, ko nina pravice, ali če zastran družih bistvenih (imenininih) odločb pogodbo prelomi;
- e) če gospodar pride na kant (v konkurs) ali če mu kaj d'uzega brani, da ne more pomagaču dela in zasuzka dati.

§. 79. Odpuščenje od dela, preden je čas dotekel. Če gospodar brez po postavi dopuščenega vzroka (§. 78) pomagača prezgodaj (preden se čas izteče) od dela odpusti, ali kadar je kakor si bodi on kriv, da se slubeno razmérje prezgodaj razdere (razveže), ima dolžnot, poverniti pomagaču mezdo (lon) in druge izgovorjeje ali navadne plačila za ostali čas dobe, ki je za odpoved postavljena.

§. 80. Prezgodnji odstop od dela. Če pomagač sojega gospodarja, preden se mu čas izteče, brez postavega vzroka (§. 78) zapusti, ima gospodar pravico, goposko prositi, da ga nazaj pripelje in prisili dostati delo za čas, ki še manjka in pa tirjati ga, da mu storjeno škodo poverne. Tudi je treba take pomagače primérno kazniti (štrafati, kaštigati).

§. 81. Kadar obertnija neha ali pomagač umre. Kadar obertnija neha ali pa pomagač umre, ugasne službeno razmérje samo od sebe.

Če pa obertnik po svoji prosti volji obertnijo popusti ali če se pomagač odpusti od dela tako, da je gospodar tega kriv, ali po naključbi napravljeni od gospodarjeve strani, ima pomagač pravico, terjati povračilo za tisti čas, kateri mu je odšel od dobe za odpoved postavljene.

Pristavek zastran večjih obertnij.

§. 82. Fabriški delavci. Za večje obertnije, v katerih po navadi več kakor 20 delavcov bodi možkih ali ženskih, starih ali mladih, skup dela, veljajo še te posebne zapovedi.

§. 83. Spisek ali imenik delavcov. Od vseh delavcov se more deržati in gosposki, kolikorkrat hoče, pokazati spisek ali imenik, v katerem je zapisano, kako se po imenu in priimku vsacemu delovcu pravi, koliko let ima, v katero občino (sosesko) je domá, za kateri opravek je namenjen in koliko se mu plačuje.

§. 84. Službeni red. V delavnicah mora biti nabit red ali pravilnik službe, v katerem so sosebno izgovorjene te le reči:

- a) koliko verst najetih delavcov je in za kateri opravek je vsaka izmed njih namenjena; sosebno, kaj bodo delale ženske, kaj otroci, z ozirom na njih telesno moč in pa na šolo, v katero morajo otroci hoditi;
- b) koliko časa vsaki dan terpi delo;
- c) kdaj se dela račun (rajtenga) in kako ter kdaj se plačuje zaslužek;
- d) ktere pravice imajo prigledniki (tisti, ki imajo delavce v skerbi);
- e) kako se ravná z delavci, če kdo oboli, če se mu kaka nesreča prigodi;
- f) ali kdaj se delavcu kaj od plačila odterga ali pa kako delo za kazen (štrafengo) naloži, ker je red ali pravilnik prestopil;
- g) v kateri dobi se odpoveduje in v katerih primérnejih se smé službeno razmérje pri ti priči razdreti ali razvezati.

Dvojniki službenega reda se mora gosposki predložiti.

§. 85. Pomočne dnarnice. Če je delavcov mnogo in če je delo tudi tako, da lahko kdo v nesrečo pride ali pa oboli in je pomoči potreben, ima obertnik dolžnost, samostalno pomočno ali podporno dnarnico (kaso) pri svoji obertnii napraviti ali pa taki že kje napravljeni dnarnici pristopiti in narediti, da bodo njegovi delavci va-njo po malem plačevali.

§. 86. Kteri otroci se smejo rabiti za delo

in za kakošno. Otroci izpod 10 let se nikakor ne smejo jemati na delo v večjih obertnijah (fabrikah), otroci, ki imajo že čez 10, ali ne še 12 let, pa ne drugači, kakor če prinesó dopustni list od županstva, izdan na prošnjo njihnega očeta ali varha (jeroba, tutorja), in pri vsem tem se smejo rabiti samo za take dela, ki zdravju ne škodujejo in telesne rasti ne ovirajo.

Tak dopustni list pa naj se daje samo takrat, kadar je delo v obertnii ali fabriki uravnano tako, da utegnejo otroci v navadno šolo hoditi, ali pa če je obertnik sam posebno šolo napravil in s tem po zaukazih šolske gosposke za podučevanje otrok dovolj poskerbel.

§. 87. Koliko časa vsak dan se dela. Za take, ki še nimajo 14 let, ne smé delo terpeti čez 10 ur na dan, za take, ki imajo čez 14, ali ne še 16 let, pa ne čez 12 ur na dan in med temi urami mora biti puščeno zadosti časa za odpočitek.

K ponočnemu delu, t. j. k delu po devetih zvečer in pred petimi zajutra, ne smejo se jemati taki, ki še niso spolnili šestnajstega leta. Toda pri obertnijah, ki delajo noč in dan, sme gosposka, če bi sicer delo obertnii na škodo zastajalo, tudi dopustiti, da se jemlje mladina izpod 16 let, ne pa izpod 14 let, k ponočnemu delu pod tem pogojem, da se bo primérno verstila v podnevnem in ponočnem delu.

Če bi kje delavcov nenavadno primanjalo, sme gosposka tudi za nekaj časa, to da nikoli ne za več kakor štiri tedne dovoliti, da delavci izpod 16 let za dve uri na dan dalje (to je 14 ur) delajo. (Dal. sl.)

Popis cerkniškega jezera.

Več popisov tega res čudnega jezera se že najde sem ter tje, od kterega se lahko reče, da takega ni na celém svetu.

Mnogoverstne so njegove imenitosti. Skusil bom jih popisati.

Pervič naj povem, da mnogoterih živali rodi, na priliko, rib, rac, krak, pa tudi klaje in stelje za živino se pridela v njem.

Ribe so le-te: 1) Šuke, ki so najbolj rodovitne; postavimo, če vaga ena en funt, ima 80 do 100 iker v sebi. In večja ko je, več iker ima v sebi; vsako leto zrastejo za en funt; največja pa, ki so jo dobili, je vagala 25 funtov. 2) Šlajni, ki imajo še več iker v sebi, pa bolj počasi rastejo, komaj vsako leto za četert funta; največji tehtajo po 5 funtov; za jesti so najboljši, ker so prav debeli. 3) Meniki, ki imajo manj iker, pa tudi tako počasi rastejo kakor šlajni; dobri so tudi, pa tako debeli niso od prvih; tudi za sušiti niso, ker preveč terdi postanejo. 4) Kleni, najmanj rodovitni, pa čez 3 funte težkega tudi ne dobiš; za jesti niso dobri, ker imajo preveč kosti. Tudi kapeljni se dobijo po majhnih vodah, ki iz skal izvirajo; ti pa so tako majhni, da skoraj imena njim ni treba, pa ocverti so prav dobri.

Race. Téh je več sort: Ene so vélike race, ki imajo pri jezeru svoje mlade; nektere na sredi gozda v Javorniku jajca nesejo in po eno uro pota od vode deleč mlade račice peljajo; kadar pa kakošnega človeka zagledajo, se vse poskrijejo med listjem dreves in po travi; ktero vjeti je prav težko. Jajc imajo 12 do 15. Druge so špegljariji; te se pa nikoli tukaj ne zležejo, ampak mesca sušca gredó preč; manjše so kakor une. Tretje so rujavoglavke; te se tudi tukaj ne zležejo. Četerte so žvižgalke, pa se tudi tukaj ne zležeje. Pete so černi zvonci. Šeste so potavkarji. Sedme so hrepeljce, ki so tudi majhne in se zležejo pri jezeru v kaki travi. Osme so liske ali postne race, ktere le malokdaj zležejo, ker ta čas (o sv. Petru), kadar imajo mlade, jezero usahne ali je pa le malo vode, one pa imajo

prav na vodi rade svoje gnjezda, ki si ga iz bičja spletó in tako plava po vodi, da lahko stara, kadar jajca godi, iz gnjezda pije. Devete so pazavke. Desete: žlicarce. Enajste: panderki. Dvanajste: konopnjice itd. tako, da vsem še imena ne vemo.

Vseh teh žival, kakor sem jih zdaj popisal, je dosti, kadar so deževne leta; pa tudi popred jih je bilo dosti, dokler ni nobeden požiravnih jam porajtal, ker jezero se ni po sedem let posušilo. Od leta 1844 pa veliko bolj posahnuje, ker smo bili jame le enmalo iztrebili. Al le škoda, da vélike Karlovce več tako ne poznamo, kakor so jo naši predniki. Ona derži pod gojzd 80 sežnjev; pa ni dosti pomagati, ker za malo vodo le previsoko leži. Kar pa je naprej, ni noben človek še vidil, dokler svet stoji. Al Božja roka je vodila, si mislim, v odrešenje toliko dobrih gruntov, kteri pod vodo, tako rekoč, jokajo in k sreči tukajšnih kmetov za odrešenje iz vode prosijo, kar upam, da se bo tudi kdaj zgodilo.

Ko smo trebljenje jam, kar smo mogli, komplili, sem skušal Karlovce na dalje, kar se le more z vso močjo preiskati. Zgodilo se je, da sem jo najdel, kar bom pozneje obširniše popisal. Zdaj moram poprej naturo našega jezera enmalo odkriti.

Kar je rib, šuke največje zrastejo, ker se je že 25 funtov težka ujela. Al čuda je, kam nek so vélike prešle, ki so bile do 50 funtov težke? Tudi jez sem eno take velikosti vidil, ki mi jo je sosed pokazal. Te so gotovo v globočinah jam, kamor so se skrile ob časih, ko je jezero vsahnilo, da so si življenje ohranile, v vodah podzemeljskih jam. Kadar pa voda stopi v jezero, takrat pa nazaj pridejo na pašo. V jamah pa tudi veliko rib mertvih ostane, ker jame le po strani v zemljo deržijo; nektere jame ribe kakor na rejti ali rešetu precedijo, da voda skozi steče. V takih jamah ribe ostanejo mertve. Če pa čez take ali memo takih jam, ribe z vodo naprej gredó, ali poprej ostanejo, ker voda ostane, da skozi votlenaste skale ne zleze, tam se ribe žive ohranijo in nazaj iz jam pridejo. Tako se zaredba rib ohrani, v takih letih, kadar se voda v jezeru posuši.

Zraven imenovanih rib in rac pride tudi več sort povodnih tičev, kakor so: kozice, dularji, martinčki, vélike in male kakuške, ali mokožki kakor jim tudi pravijo. Vseh teh tičev se dokaj postrelí.

Ako se le enmalo suhega vremena naredi in da ne dežuje več kakor je za frugo potrebno, ni jezero nič večje, ampak kmalo potem usahne. Rib je pa tačas dosti. Kadar jezero 2 leti ne usahne ali pa še dalje, je toliko rib, da gré na dan po 300 ribčev na jezero. Na jami „rešetó“ imenovani je do 200 sakarjev in takih, ki z rokami lovijo. Sakarji plačajo gospodarjem ribštva po 1 gold., da smejo takrat loviti, kadar ribči z mrežami in ulakom svoj lov že opravijo. Ti ujamejo po 4 do 6 centov rib z enim zaulakom; samo na „rešetó“ je že večkrat bilo čez 30 centov rib.

V zadnjem kraji „na kotlu“ kake 3 dni pozneje kakor za „rešetó“ posahne, pa ne vselej tako; včasih tudi 4 do 5 dni pozneje, in v „leviščih“ tudi kake 3 dni pozneje. Zgodi se pa tudi, da, kadar dežuje, ena jama posahne, preden se druga zalije. V zadnjem kraji „na kotlu“ in „leviščih“ se tudi na obeh krajih včasih dosti, včasih pa še več rib naloví kakor na „križu“ in na „rešetó“. Po vsem sterženu se jih tudi včasih toliko dobi kakor na „rešetó“. V „oberhu“ pri gornjem jezeru se jih pa še več kakor povsod drugod dobi. Ako bi soštel, kar ljudje rib iz vseh krajev jezera dobijo, največ v kontrobant, se lahko cenijo čez 300 centov. Kadar pa jezero usahne, jih je pa tudi tako malo, da se skorej ne izplača jih loviti. Mertve ribe ob tem času, ko jih je dosti, nimajo nobene cene, žive pa so obrajtane. Kdor hoče ribe žive ohraniti, mora na en cent rib 200 bokalov vode djati, pa jo večkrat premenjati, tako, da pri ribah ni dosti dobička.

Mreže, kar je malih, z ravšeljni veljajo od 10 do

gospodarske, obertniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 fl. 60 kr., za pol leta 1 fl. 80 kr., za četert leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl. 20, za pol leta 2 fl. 10 kr., za četert leta 1 fl. 5 kr. nov. dn.

V Ljubljani v sredo 29. avgusta 1860.

Nauki o konjski reji.

Po razglasu pôlske kmetijske družbe.

1. Kobila za pleme mora biti popolnoma zdrava in močna; še le v četertem letu naj se začne rabiti za pleme. Dobro naj se na to gleda, da se le take kobile rabijo za pleme, ktere rodijo žebeta, svojim očetom podobne; zakaj kobila, če tudi sama ni lepa, je za pleme kaj dobra, ako je take nature, da prinaša žebcu podobne žebeta na svet. Kobila ne sme imeti kraka (štihpajn), tudi slepa ne sme biti, ker te napake so poerbljive.

2. Kobili nekoliko dni, preden jo pelješ k žebcu, prizanesi s težkim delom, da je spočita in se potem lože ubreji; tudi jo peljile tedaj, kadar se zlo poja.

3. Tudi 14 dni po tem je ne rabi za nobeno težko delo, da se ne pogubi seme.

4. Ako kobila ne pripusti žebca ali če je žebec že enekrat skočil toda brez uspeha, dajaj kobili en teden vsaki dan z ovsom vred pol lota v prah ali štupo somljetega antimona (Antimona), ki ga v apoteki pa tudi v štacuni dobiš, in pa janeža (Anis) polkvinteljca. Ravno preden pa žebca k njiпустиš, ji pušaj; to gotovo pomaga, da se kobila ubreji.

5. Ako se je bati, da bi kobila ne zvergla, daj ji počitek in ne rabi jo za nobeno delo; klaje (futra) ji dajaj manj; med vodo ji daj po dve kaplici arnike, rep ji tikoma života (to je, blizo sramnice) preveži močno z volnatim trakom in tako prevezanega pusti najmanj 3 dni in 3 noči. — Če je pa kobila tako zlo poškodovana bila, da mora zvreči, se zverženje ne dá več ustaviti.

6. Nikoli breji kobili ne dajaj prosnice (prosene slame) ali sicer prosenih mekin, ker po tem živina kaj rada zverže.

7. Ko je kobila storila (rodila), naj se ji dá skozi 14 dni počitek, ker mati in žebè sta ta čas še preslaba.

8. Kadar je žebè 2 do 3 mesce staro in ima premalo sesati, daj mu enmalo kruha, ovsa, korenja in sená, da k moči pride in tudi matere s sisanjem preveč ne oslabi.

9. Žebeta 6 mescov (pol leta) stare naj se odstavijo in dobro kermijo; klaja za mlado živinče pa mora dobra in zdrava biti; tudi spusti žebička večkrat iz štale (v kateri ne sme privezan biti), da se izleta pod milim nebom. Bodi tudi prijazen z njim, da se kmalo navadi človeka.

10. V 2., 3. in 4. letu dobro redi žebeta, da bodo močne in za vsako rabo pripravne. V 2. letu ga priveži v štali; vendar ga izpusti večkrat, da se izleta in izrita pod milim nebom; to mu dobro tekne.

11. Kdor žebeta dobro redi, jim pervo zimo, ko so odstavljene bibe, vsaki dan poklada po 5 funtov dobrega sena in 3 funte ovsa; drugo zimo jim daje 10 funtov sena in 3 funte ovsa, tretjo zimo pa 11 funtov sena in 3 funte ovsa z 2 funtoma rezance. Poleti naj je mlada živina na dobri paši. Kdor skopari s klajo pri mladi živini, si sam sebi škoduje; medle (kumerne) žebeta ne bojo nikoli nič prida.

12. Ko je žebe že leto staro (eno leto dopol-

nilo), naj se potem v drugem letu mesca maja reže al kastrira.

13. V 4. letu naj se začno žebeta upregati, pa ne še za pretežke dela; konjska oprava (kšir) naj je lahka in mehka, da se koža ne odergne; nerodna oprava je večkrat kriva, da so konji oporni (štatljivi).

14. Že mlada živina naj se večkrat kertači po celem životu, da se snaži koža, skozi katero gré pol življenja.

Kdor ne ravna tako, je neumen in svoje mošnje sam sovražnik.

Nova postava za obertnije in rokodelstva.

(Dalje).

b) Učenci obertnijski.

§. 88. Učenci obertnijski ali rokodelski. Za obertnijske učenca se šteje, kdor k samostalnemu obertniku stopi v službo, da se delaje pri njem nauči obertnije.

§. 89. Kdo sme učence imeti. Da sme obertnik imeti nedoletne učence, je treba, da je že spolnil štiri in dvajseto leto.

Tisti, ki so bili obsojeni zavolj kakoršnega bodi hudo delstva sploh, ali zavolj pregreška ali prestopka, storjenega iz lakomnosti po dobičku ali zoper očitne lepe šege, kakor tudi tisti, katerim se je po §. 137 odvzela pravica, imeti učence, ne smejo nedoletnih učencov ne jemati ne dalje imeti, če bi jih bili že k sebi vzeli.

Politično deželno poglavarstvo pa ima oblast, kjer bi se ne bilo bati škode ali napčne rabe, po zaslišanji bratovščine (tovarištva) izjemno dovoljenje dati.

§. 90. Sprejetje učenca. Nedoletni učenci se sprejemajo s pogodbo, v kateri se mora povedati, pod katerimi pogoji se kdo jemlje, kako se bo z njim ravnalo in pa posebno, koliko časa se bo učil. Ta pogodba se sklepa in hrani, če je gospodar vpisan v kako bratovščino, pri glavarstvu te bratovščine, sicer pa pri županstvu.

§. 91. Čas poskušnje. Pri jemanji učenca se sme tudi izgovoriti čas poskušnje, v katerem more gospodar kakor tudi učenec odstopiti, če ga je volja.

Poskušnja ne sme terpeti čez dva mesca.

§. 92. Dogovori. Doklej se bo kdo učil, kaj ima veljati zastran učnine, hrane, stanišča itd., vse to je prepuščeno dobrovoljnemu dogovoru; toda ne sme se izgovoriti nikoli, da bi kdo se več časa učil, kakor je najdaljši čas učenja za tisto obertnijo v tem kraji navaden.

Če se ni nič posebnega izgovorilo, se je deržati navade vsacega kraja.

§. 93. Dolžnosti učenca. Učenec je dolžan, biti gospodarju pokoren, zvest, priden, spodobnega vedenja, molčljiv in mora v obertni delati to, kar mu gospodar naroči.

Nedoleten učenec je podveržen gospodarjevemu domačemu strahovanju; gospodar pa mora za-nj poganjati se in skerbeti.

§. 94. Kadar učenec, ki živi v gospodarjevi družini, oboli, gré mu ravno taka pomoč, kakoršno mora po splošnih postavah gospodar svojim poslom dajati.

§. 95. Gospodarjeve dolžnosti. Gospodar naj skerbi za to, da se učenec obertnije dobro nauči; toraj naj mu ne daje preveč družih opravkov, da bi mu za uk potrebne časa in pa prilžnosti manjkalo.

Gospodar naj nedoletnega učenca priganja k delavnosti in lepemu obnašanju, k spolnovanju dolžnosti, ki jih mu vera nalaga, k obiskovanju postavno zapovedanih šol, in tudi k obiskovanju posebne obertnijske šole, če bi v tistem kraji za učence bila, gospodar naj učenca nikakor ne pretepa ali hudo ima in naj tudi ne dopušča, da bi kak drug učenec, delavec ali kdo domačih ž njim hudo ravnal.

Če bi nedoletni učenec obolel ali utekel ali če bi se kaj družega prigodilo, da morajo starši, varhi (jerobi) ali drugi svoji umes priti, naj gospodar le-tem vediti dá.

§. 96. Razveza razmérja med gospodarjem in učencom. Tudi razmérje med gospodarjem in učencom se smé iz imenitnih vzrokov, preden se izteče razložno ali molče izgovorjeni čas, pri ti priči razdreti.

To se zlasti zgodí:

1. Od strani gospodarja (to je, gospodar smé pogodbo razdreti),

- a) če se učenec zagreši s kakim v §. 78, odstavek 1, čerko b) in d) povedanim djanjem;
- b) če se za gotovo in terdno pokaže, da učenec ni za to, da bi se te obertnije naučil;
- c) če učencu kaka bolezen delj kakor 6 tednov delati brani;
- d) če bi učenec čez 1 mesec v ječi zapert bil.

2. Od strani učenca, oziroma njegovih postavnih zagovornikov,

- a) če gospodar dolžnosti, ki jih ima, hudo zanemari, če skuša učenca h gerdemu in grešnemu ali postavam nasprotnemu delu zapeljati, ali če svojo pravico domačega strahovanja po napčnem rabi;
- b) če bi gospodar čez 1 mesec v ječi zapert bil, ali če bi tudi manj časa zapert bil, pa bi učencu ne bilo od časa živeti;
- c) če bi se gospodarju po razsodbi obertnija nekaj časa za kazen (štrafengo) ustavila;
- d) če se gospodar preseli v kako drugo občino (sosesko), to da v tem primeru se mora saj v dveh mescih po preseljenji razveza učnega razmérja tirjati.

§. 97. Z odpovedjo štirinajst dni naprej dano sme učenec iz učenja stopiti, če svoj poklic spremeni ali če prestopi k drugi obertniji; če vsega za uk izgovorjenega časa ne more dostati za to, ker bi mu sicer kaka dobra prilika, priti h kruhu, odšla, ali če se okoliščine njegovih starišev tako spremené, da ga sami potrebujejo bodi za postrežbo ali pa za gospodarstvo ali obertnijo svojo.

§. 98. Če se prigodí kaj taciga, da eden ali drugi (gospodar ali učenec) več ne more spolniti na se zvetih dolžnost, če gospodar ali pa učenec umré, ali če gospodar obertnijo popusti, ugasne učna pogodba sama od sebe.

§. 99. Povračilo škode. Če se učno razmérje razdere, preden preteče razložno ali molče ustanovljeni čas, ali če obertnija neha, se je deržati tega, kar govore §§. 79, 80 in 81.

§. 100. Učno spričevalo. Kadar se učno razmérje razveže, mora gospodar učencu, če za to prosi, dati spričevalo, v katerem je zapisano, koliko časa se je učenec pri njem učil, kako se je ta čas obnašal in koliko se je od obertnije naučil.

§. 101. Če kdo vzame učenca, ki je kje ušel. Če kak obertnik vedoma sprejme učenca, ki je svojemu gospodarju ušel, zapade kazni in je z učencom vred prejšnjemu gospodarju dolžan poverniti po §. 1302 občnega deržavljskega zakonika škodo, ki se mu je zgodila s tem, da mu je učenec utekel.

Če gospodar hoče, bode se mu učenec uhajač nazaj

pripeljal; tudi bo primérno pokaznjen (poštrafan) od gospodarja, v nekterih okoliščinah pa od gosposke.

(Dalje sledí.)

Popis cerkniškega jezera.

(Dalje.)

Al jezero ima še drugo v sebi. Kakor hitro se vreme naredí, da jezero posahne, prec začne trava in druga zelenjad rasti. Kjer smo se pred kakimi 8 dnevi še s čolnom vozili, ravno tam se pasejo zdaj že krave in teleta. Komaj je zemlja suha, že vse zelení, kakor bi hotla s tem kmeta prositi, naj jo reši izpod vode, kar mu bo z dobrim plačilom povernila. Ako je le 2 mesca vreme suho, je že vse polno koscov in vozov, kateri senó spravljajo. Kadar jezero usahne malega travna ali rožnika, pa da je dolgo časa suho, tadaj je dobra klaja, in jo živina rada jé. Kadar pa voda zalije jezero med tem, ko trava raste, take je ne jé živina rada; včasih se pa tudi tako spridi, da celó za njo ne mara.

Ko pa merva ostane pod vodo po 2 leti ali še dalje, pa še za steljo ni. To je škoda neizrečena za vse tukajšne in ložke kmetovavce, zakaj vsem dá jezero veliko tavžent voz sená in stelje. Kolika pa je tudi na njivah škoda, kadar se to godí in voda čez nje stopi! Kako zdihujejo gospodarji, kadar vidijo, da vés njihov trud je bil zastonj.

Dva vzroka sta, da se temu ne pomaga.

Eden je, da še tù in tam toliko dobre pobožnosti ni, da bi se prepričali, da se more kaj pomagati; — drugi pa, ker obilni davki od ene strani, od druge pa slabe letine kmeta tako stiskajo, da ne more shajati. Al kolikor večje je ubožtvo, toliko več je pomoči treba. Ni moč ne živeti ne davkov opravljati, dokler ne bode grunt bolje rodil in dokler se bolja živina ne bo rodila. Vse to bi se pa lahko zgodilo, ako bi se jezero dobro potrebilo. Sila veliko dobrega sená bi se pridelalo potem; zakaj jezerski svet ni močiren; prec pod eno pedjo blata je dobra zemlja.

Ako jezero pred sv. Jakobom ne posahne, ni nič gotovega časa, kdaj da bo usahnilo. Nahaja se v jezeru velika teršca čez seženj (klaftro) dolga, ki ima prav lepo zeleno, čez čevelj dolgo in pavec široko perje, in jo goveja živina rada jé pa tudi konji, kadar se v perji požanje. Spod je debela slama v kolenca izrašena, ki jo nekteri za štukadurje rabijo; toda pri tleh mora porezana biti, če v tistem času jezero posahne, kakor je rečeno bilo. S čolnom se peljajo: eden počasi vozi, dva pa, na vsakem kraji eden, žanjeta. Ti 3 ljudje je en sam dan toliko nažanjejo, da je suhe dober voz.

Okoli strug, kadar zemljo tekoča voda kaj pognoji, začne zelena trava rasti, ktera se mekuca imenuje; prav dobra je; živina jo rada jé, naj je frišna ali suha. Ta trava izmed vseh najhitrejšje raste.

Od kod tolikanj vode v jezero pride?

Najnaprej imenujem cerkniški potok. On ob povodnji grozno dosti vode v jezero nalije, ob družih časih pa ne toliko.

2. Je sv. Marije Magdalene studenec pod gričem „Slivnica“ imenovanim. Ta ob času povodnji sila veliko vode dá, sicer pa komaj 30. del od cerkniškega potoka, ob času suše pa celó nič.

3. Je Krajnc, studenec, ki je prav malo dá.

4. Je Mertinski oberh, ki spod cerkve sv. Vida v eno strugo priteče. Zadnja dva imenovana studenca jezeru ob času povodnji dosti vode dasta, sicer pa komaj 4. del od cerkniškega potoka.

5. Je Terstenik; ta prav malo vode dá.

6. Je Žerovšica, ktera ob povodnjah prav dosti vode dá in se v žerovnsko reto izliva; ne usahne pa tudi nikoli.

(Asekuracija pohištrev zoper škodo ognja na Parskem) je posilna naprava (Zwangsanstalt), to je, vsak gospodar mora zavarovati svoje pohištvo in se zapisati v pogorelsko družbo; ta asekuracija je tedaj vzajemna. Po takem je bilo lansko leto v celem kraljestvu zavarovano 733 milijonov in 541.550 gold. hišne vrednosti (Capitalswerth). 490krat je gorelo in 1122 gospodarjev je pogorelo lansko leto, katerim se je 921.595 gold. škode povernilo.

In koliko je gospodar plačal za 100 gld. zavarovane hišne vrednosti? Celó malo! V prvem klasu le 5, v drugem 6, v tretjem 8, v četrtem 9 krajc. od 100 gold., ki jih je zavarovati dal.

Ali ni očitno, kolika dobrota je tu sila? in je taka vzajemna asekuracija ali pogorelska družba bolja kakor vsaka druga.

Žalostno je sicer, ako je treba ljudi siliti k dobroti, pa nazadnje vendar mora biti, ako nemarnost in neumnost presegate pamet človeško. — Kdaj je že krajnska kmetijska družba priporočevala c. kr. ministerstvu, naj bi tudi po našem cesarstvu zavarovanje zoper škodo ognja se po taki sili vpeljalo; al žalibog, da ni bila še uslišana!

(Iz Banata) slišimo, da je ondi pšenica prav dobro rodila in da se je na vsakem oralu 14 do 18 vagánov lepega zerna nabralo. Samo okoli Moriša in Arada ji je pikec škodoval. Rež in oves (zob) nista tako dobro rodila kakor so se gospodarji izperva nadjali; pikec jima je zlo škodoval. Nasproti pa koruza kaj lepo kaže, in ako bode vreme lepo, bo pridelek obilen. (Gosp. list.)

Nova postava za obertnije in rokodelstva.

(Dalje).

c) Skupne odločbe.

§. 102. Prepiri med obertniki in njih pomagači in učenci. Če se med samostalnim obertnikom in njegovimi pomagači ali učenci kaka pravda zastran službe ali učenja začne, dokler ta služba ali učba terpi, ali vsaj preden preteče 30 dni po tem, ko je ena ali druga nehala, mora jo, kadar je tisti obertnik v kaki obertnijski bratovščini, glavarstvo te bratovščine z lepim poravnanjem ali če bo treba, tudi z razsodbo odpraviti (rešiti).

Če pa samostalni obertnik ni v nikaki bratovščini, mora take prepire politična gosposka obravnati in razsoditi.

Razsodbe glavarstva kake bratovščine so zveršljive po upravnem potu.

Udeleženi ljudje se smejo v osmih dneh zoper te razsodbe pritožiti pred politično gosposko; to da take pritožbe ne odlagajo zveršbe.

Pravde, ki bi se začele po tridesetem dnevu od tistega dne, kterega je razmérje službe ali učenja nehala, gredo pred navadnega sodnika.

§. 103. Naznanilo. Kadarkoli kak pomagač ali učenec pri komu na delo ali uk pride ali od njega odide, mora se to po veljavnih policijskih zapovedih gosposki, ob enem pa tudi bratovščini naznaniti, če je gospodar v nji.

§. 104. Namestniki obertnikov. Kar se je v tem poglavju povedalo od obertnikov kakor gospodarjev, ki imajo pomagače in učence pod sabo, veljá tudi za njih namestnike, razun nekterih taci odločb, ki bi se po lastnosti same reči ne mogle obračati na drugega kakor le na obertnika.

§. 105. Kupčijski pomagavci. Na pomagače in učence, ki služijo pri kupčevavcih (na kupčijske pomočne ljudi), se obračajo zapovedi tega poglavja samo zastran tistih zadev njihne službe in učbe, zastran kterih zapovedi kupčijskega pravstva ne velevajo nič družega.

Šesto poglavje.

Obertnijske bratovščine.

§. 106. Obertnijska bratovščina ali tovarištvo. Med tistimi, ki imajo enake ali podobne obertnije v

eni občini ali v sosednih (obližnjih) občinah, naj se ohrani in kjer bi je še ne bilo, kolikor se le dá, napravi vkupna zaveza ali združba.

Ena taka bratovščina sme po okoliščinah obsegati tudi obertnike več občin in pa različne obertnije.

§. 107. Dolžnost, va-njo prestopiti. Kdor v okolišu take zaveze obertnijo, za katero je zaveza ta napravljena, samostalno opravlja, ta je že po samem nastopu obertnije ud bratovščine in mora spolnovati dolžnosti, ktere so s tem združene.

Kdor se pečá z več obertnijami, more po tem takem biti v več obertnijskih bratovščinah.

§. 108. Sedanje obertnijske skupščine (korporacije) morajo svoje postave ali statute prenarediti po besedah te postave. Njihne nove postave so podveržene poterjenju političnega deželnega poglavarstva.

§. 109. Tudi več taci obertnijskih skupščin, ki so doslej bile vsaka za se, sme se zediniti v eno samo bratovščino (tovarištvo), bodi po vkupnem dogovoru, ali če bi samo ena izmed njih prosila za to, po razsodbi političnega deželnega poglavarstva, ktero pa mora zastran tega poprašati kupčijsko in obertnijsko zbornico.

§. 110. Ravno tako naj se napravijo bratovščine med tacimi obertniki, ki doslej niso bili v nikaki zavezi ali združbi med sabo.

§. 111. Čez kteri svet ali okoliš se imajo razprostirati posamne bratovščine, sme vsaki čas ustanoviti politično deželno poglavarstvo po zaslišanju kupčijske in obertnijske zbornice.

§. 112. Odkazovanje posamnih obertnij v to ali drugo bratovščino. Kadar ni gotovo (kadar se dvomi), ali gré v kako bratovščino in v katero gré obertnija, ki jo kdo nastopi, odkaže jo gosposka po zaslišanju kupčijske in obertnijske zbornice v bratovščino, v katero po nje sodbi spada.

§. 113. Udje in vdruženci. Pomagači in učenci tistih, kteri so udje kake obertnijske bratovščine, štejejo se za vdružence te bratovščine, in so kakor takošni podverženi njenim zapovedim.

§. 114. Čemu so bratovščine. Bratovščine obertnijske imajo ta namen (ta cilj in konec), da si prizadevajo za vse tiste naredbe in priprave, po kterih se ravnajo vkupne obertnijske reči.

Zlasti je njih opravilo:

- a) skerbeti, da se ohrani redno ali pravilno razmérje med udi in vdruženci bratovščine, sosebno kar se tiče službe in učenja;
- b) razločevati prepire ali pravde, ki se tičejo tega (§. 102);
- c) napravljati ali podpirati posebne šole za ta ali uni obertnijski predel in gledati, kako se uči v njih;
- d) napravljati podpiravnice (pomočne naprave) za ude in vdružence bratovščin, kadar bi oboleli ali v kako drugo nadlogo prišli, in skerb imeti nad tacimi napravami;
- e) dajati gosposki ali pa kupčijski in obertnijski zbornici svojega okraja željene pojasnila in presoje (menjenja) zastran okoliščin in reči, ki spadajo v njih področje;
- f) zadnjič pripomagati očitnemu upravstvu (vladarstvu) pri vseh naredbah, ki se tičejo vseh obertnikov zadevne bratovščine skup.

§. 115. Bratovščine ne smejo ovirati ali zadrževati obertnijskega dela. Zastran tega, kdo sme kako obertnijo nastopiti ali dalje opravljati, ne smejo iz ustanovljenih bratovščin izhajati nikomur drugi zadržki memo tistih, kteri so že v pričujoči postavi izgovorjeni.

§. 116. Kdo namestuje obertnijsko bratovščino. Bratovščino namestujejo in nje opravila oskerbujejo:

- a) zbori bratovščine;
- b) glavarstvo bratovščine, ktero je sestavljeno iz odbora pod glavarjevim ravnanjem ali napeljevanjem.

§. 117. Zbori. Zbori tacih bratovščin, ki nimajo čez 50 udov (členov), napravljajo se iz vseh teh udov, ki smejo glasovati (svoj glas oddajati), zbori večjih bratovščin pa se napravljajo iz mož (zaupnikov), ki jih izbirajo udje na odločni čas, pismeno oddajajo svoj glas.

Pri bratovščinah, ki obsegajo različne obertnije, naj se naredi tako, da bodo posamne verste obertnij po primerni razdelitvi mož imele vsaka svoje namestovavce (zagovornike).

(Dalje sledi.)

Popis cerkniškega jezera.

(Dalje.)

Kadar so plohe po tem gojzdu nad „Zadnjim krajem“, tjè proti „Kolom“, in okoli v ložko vodo napeljanih izvirkih močno dežuje, takrat iz samih teh lukinj tolikanj vode pride, da iz „Zadnjega kraja“ v „Vratah“ v jezero teče. Največkrat pa je, da véliki oberh celo jezero, tedaj tudi „Zadnji kraj“ zalije. V „Zadnjem kraji“ so tudi jame, ki vodo požirajo in jo iz sebe dajajo. To je pa tako-le: Modri Stvarnik je luknje, ktere požirajo, tjè v nižje kraje napravil, kakor v Planini, Bistrici in Virdu, in te luknje je Stvarnik združil s temi, ki izpod gojzda vodo v jezero točijo. Ta pot, kadar voda v jezero pride, je nikoli nazaj ne oberne, ampak ravno po ti poti zmiraj požira. Da jo pa ob velikih povodnjah nazaj iz sebe meče, je to-le: Večja luknja je ta, ktera vodo v jezero izpod gojzda oddaja, kakor je taista, ktera jo požira, tedaj jo požira in iz sebe nazaj meče. To se po sami pameti zagotoviti more; našim očem je skrito, zato, ker je vse pod zemljo.

Kar je pa požiravnih lukinj v „Zadnjem kraji“, kakor je Kotel in okvér kotla, te samo le vodo požirajo.

Potem ste Česljenci dvé: ena „vélika“, druga pa „mala“, in Beček. Vse to troje je blizo skupaj, precej ko se skoz „Vrata“ v „Zadnji kraj“ pride. Več je še družih lukinj v „Zadnjem kraji“, da malo po malo vodo ob tistem času požirajo, ko jezero usahnuje. Kadar pa začne grometi in deževati, takrat se pa iz vseh lukinj voda prikaže, včasih tako, da vès „Zadnji kraj“ hitro zalije.

Še eni pritoki v jezero so pod črnim gojzdom: Veršiči s Suhodolico, kteri pa okoli skoz kamenje izvirajo in se jim „Studenšček“ pravi. Suhodolica s Studenščekom je včasih tako močna, da v dveh ali treh urah vse „Rešetove jame“ zalije.

Na „Ušivi loki“ je studenec, kteri malo po malo izvira, pa nikoli ne usahne. Od tod si Jezerci vodo za pijačo in za kuho nosijo in vozijo.

Še en studenec je, ki se „Narti“ imenuje, ki pa prav malo vode dá. Kakih 50 sežnjev od tod se pa požiravne jame začnejo, ki se tudi „Narti“ imenujejo.

S tem je precej na drobno popisano: od kod in kako voda v jezero pride. Kdor bi pa ob hudi povodnji od „Martinjaka“ do „vélikega Oberha“ šel, bi rekel, da v 24 urah bo vsa cerkniška dolina zalita, ako od požiravnih jam nič ne vé.

Požiravne jame od „vélikega Oberha“ po „Sterženu“ do „Rešeta“.

Ko se od „Oberha“ po „Sterženu“ gré, je najperva jama „Beček“, kteri ne požira veliko; jezeru ni ž njim dosti pomagano, zato, ker je preveč v mečavi in ga blato zasuje. To se je v letu 1854 zgodilo; od tistega časa več ne požira.

Potem pride „vélika Ponikev“, ktera je dobra in stanovitna jama; ne požira sicer več vode kakor za en mlinsk kamen goniti, pa ob tem času, ko se jezero suši, vsa voda noter teče. Ob suši „véliki Oberh“ nič vode ne dá, ker je čisto suh.

Zdaj pride „mala Ponikev“, ktera veliko več vode požira kakor vélika, zatorej bi se prav za prav ta

mogla imenovati vélika Ponikev. Znabiti je takrat, ko je bila najdena, manj od une vode požirala. Kdaj je pa „mala Ponikev“ naprej brezno potegnila? Kar je bilo zemlje verh skalnatih razpok, je vse voda požerla, in pri desnem kraji se je leta 1839 brezno naredilo, ktero precej močno požira. Kar je bilo zemlje okoli, se je vsa posula, in voda jo je malo po malo v luknjo znesla, pa zamašila se zatega voljo ni.

O tej jami pa moram še to povedati, da ribčem, ako začne po hudi in nagli povodnji voda prihajati in se naglo doli valiti, prinese stelje in blata, ako dobro ne pazijo, toliko, da se jim mreže pretergajo. Pri taki priložnosti so ribči vidili, da „mala Ponikev“ tudi vodo iz sebe bruha. Ta ima tudi izpod gojzda pod zemljo od Stvarnika napeljano tovaršico, kakor smo pri jamah v „Zadnjem kraji“ o tem že govorili.

Zdaj pride pri véliki Gorici „Sitarca“, ktera malo vode požira; tukaj se struge ločijo. Ena se zavije proti vasi, dolnjemu jezeru na „Vodonos“; prava in vélika struga pa naprej pelje proti „Rešetu“.

V „Vodonosu“ je 14 požiravnih jam. Desetere perve se „Bečki“ imenujejo; ostale druge pridejo v kot za jezom. Te so: 1) Skednjenica“, ktera vodo požre blizo toliko, da bi eno žago gnala. 2) Je „Štengarca“, je malo požre. 3) Je „Krugljica“. Nad njo zemlja visi, ktera jo je že večkrat zasula, in tudi zdaj ne požira. 4) Je „Konjšica“. 5) Je „Tajlava jama“. Obe te dve malo vode požrete in ste majhne, da skor imena niste vredne. „Bečki“ je pa vsi komaj toliko požirajo, kakor sama „Skednjenica“.

Rešetne jame.

„Rešetne jame“ so najnižje jame celega jezera in so tudi najbolj stanovitne. Zunaj „Skednjenice“ pa vendar „vodonoške“ več požró kakor „rešetne“. Imenujejo se: 1) „Rešetna jama“, 2) „Tri ribške jame“, 3) „Županje luže“, 4) „Ilava jama“. Ribške jame z rešetno vred več požrejo kakor vse druge. V nobeno zdaj imenovanih jam pa ni še nikoli nobeden prišel, da bi natančno zvedil, kako je notri, in kako bi se dala kaka poprava napraviti.

„Uševska rejta“.

„Uševska rejta“ je najbolj pod Slivinc, in od te je četert ure hodá. Ta vso Žerovniško požrè, kadar je suša.

Še ste dve jami zraven, z blatom zasute, ktere tudi nekoliko požirate.

Od vseh teh dozdej imenovanih jam (zunaj v „Zadnjem kraji“) se ne vé, ali deržé proti Planini; druge pa gotovo vse v Bistru peljejo, posebno pri „vodonoških“ je to po skušnjah poterjeno; „Rešetne“ pa tudi samo na Bistru tako kakor „vodonoške“ in „vertne“.

(Dalje sledi.)

Na Snežnik.

Mesca avgusta in septembra se rastlinoznanci (botaniki) in taki, ki želijo daljne gore in kraje si ogledati in lepoto narave občudovati, podajajo na visoke gore. Na Kranjskem pač imamo velikana Triglava, ki je kralj vseh kranjskih gorá; al težavno in nevarno je, mu na verh priti. Tudi druge visoke hribe ima Kranjsko na gorenski in koroški strani. Na Notranjskem in primorji je pa Snežnik poglavar vseh gorá; on stoji 6804 čevljev nad morjem. Snežnik (Schneeberg) je lastnina šneperske ali snežniške grajšine in zdaj kneza Schönburg-Waldenburskega iz Saksonskega.

Snežnik je na južnem kraji Kranjskega in dela mejo proti Horvaškemu in Primorskemu; ž njim je sklenjen sila velik gojzd, ki meri čez 40 tavžent štirjaških sežnjev; vse je lastnina šneperske grajšine. Da bi ta gojzd s toliko servituti ne bil obložen, po kterih mora grajšina upravičenim

začeti, da krompir hitreje raste in je že precej debel, preden se bolezen začne. Serpa ni treba za to delo; ž roko se dá vse dobro opraviti.

Za domače potrebe kaj.

(Da dimnikov ni treba ometati), ker se čedijo sami, priporoča nek časnik, naj se mavta pri njih zidani zmeša s soljo in tako osoljeno mavto naj se omeče dimnik od znotraj. Kadar je vreme deževno, se raztopi sol in saje padajo same po sebi doli. Dimnik pred 30 leti na to vižo napravljen, čeravno je vsako zimo kurjeno bilo, je še zmiraj tak, da ni potreboval dimnikarja, in vendar ni ne najmanjše nevarnosti.

Nova postava za obertnije in rokodelstva.

(Dalje).

§. 118. Glavarstvo bratovščine. Zbor voli odbornike in glavarja. Glavarja pa mora poterčiti gosposka, da bo njegova volitev veljala.

Odborniki in glavár služijo po navadi tri leta, kadar pa te leta iztekó, smejo se zopet izvoliti.

§. 119. Oblast ali področje zborov. Zborom so prideržane te opravila:

- a) pretresati in poterjevati sklepe računov (rajteng) in letne prevdarke in pa odločevati, koliko dnarjev bo v vsakem letu po razpartenji med posamne obertnike skup spraviti;
- b) ustanovljati službe plačevanih pomočnikov;
- c) zaukazovati zastran glavnega ali založnega premoženja bratovščine;
- d) sklepati zastran ustanovitve in organske spremembe naprav za namene pod c), d) §. 114 imenovane;
- e) delati sklepe v družih imenitnih rečéh, ki jih postave vsake bratovščine bolj natanko razločujejo.

Glavarstvo oskerbuje tekoče opravke.

§. 120. Pravica glasovanja. Pravico, v bratovščini svoj glas dajati (glasovati) in za može zaupnike ali pa za odbornike izvoljeni biti, imajo samo tisti, kateri so svojo obertnijo že tri leta terdno opravljali.

Izverženi od glasovanja in voljivosti so tisti, kateri so bili obsojeni zavolj kakoršnega bodi hudodelstva sploh, zavolj pregreška ali prestopka iz lakomnosti po dobičku ali zoper očitne lepe šege storjenega, zavolj kontrabanta, zavolj težkega prestopka, zoper državne dohodke ali zavolj konkursa (kanta), kterege so bili sami krivi.

V tem času, dokler se obertnik zavolj kacega gori omenjenega djanja preiskuje ali dokler mu je obertnija po gosposki ustavljena, ne more v bratovščini ne glasovati ne ureda (službe) opravljati.

§. 121. Namestovavci iz stanú pomagačev. Za razločevanje preprirov ali pravd (§. 102) se pridaje glavarstvu bratovščine primerno število namestovavcov (zgovornikov) iz stanú pomagačev, ki jih postavlja gosposka za stanoviti čas izmed najpoštenjših in najpametnejših ljudi te verste.

§. 122. Disciplinarna oblast. Glavarstvu je dana oblast, udom (členom) in vdružencom bratovščine, če prelomijo zapovedi bratovščine, nalagati primerne kazni za ohrambo reda kakor so: posvarilo in kazni v dnarjih do 5 goldinarjev ali forintov.

§. 123. Razpartitev ali razdelitev davka. Dnarji, potrebni za stroške obertnijskih bratovščin, kolikor ne prihajajo iz brestí (čimžev, fitov) njihnega premoženja, dobivajo se iz davščin, ktere se s poterjenjem gosposke razdelé (razparté) med ude bratovščin, in se smejo po upravnem potu iztirjevati.

§. 124. Skladnice obertnijskih pomagačev. Če se pri kaki bratovščini ustanovi naprava za podpiranje potrebnih ali revnih pomagačev, v ktero plačujejo obertniki

in pomagači skup in ki ji morajo pristopiti vsi, sme se prinesek (skladek) za-njo odmeriti le tako, da pomagači ne bodo plačevali čez 3 odstotke (percente) od vsacega goldinarja svojega zaslužka, in da obertnik ne bo iz svojega premoženja za vsacega svojih pomagačev dodajal čez polovico prineska, ki prihaja na njegove pomagače.

Na oskerbovanje takošnih naprav (pomočnih dnarnic) bodi tudi pomagačem zagotovljena primerna moč.

§. 125. Zapiski, po katerih obertniki in delavci zvedajo eden za drugega. Da bi gospodarji in delavci laglje našli drug drugega, naj se pri bratovščinah deržé in na pogled imajo zapiski, v ktere se zaznamujejo pomagači, ki dela iščejo, in pa obertniki, ki po njih poprašujejo.

§. 126. Dobrovoljni nameni. Nihče izmed udov (členov) bratovščine se ne more siliti, da bi nehoté bil deležen kacega obertnijskega početja na vkupni račun in da bi pripomagal k obertnišču namenjemu za vkupno robo, naj se to obertnišče ima iz novega napraviti ali od koga v zakup (štant, arendo) vzeti, razun če bi kje gosposka z ozirom na očitni prid ukazala take vkupne naprave, kakor je to na pr. pri mesarskih pobijavnicah.

§. 127. Postave ali statuti. Deržeč se teh glavnih vodil, naj si vsaka bratovščina svoje postave ali statute posebej spiše in političnemu deželnemu poglavarstvu za poterjenje predloži.

V teh postavah naj bo povedano bolj natanko:

- a) kaj zapopada in doklej sega bratovščina;
- b) kaj veljá od zborov bratovščine in ktere reči so prihranjene zborom;
- c) kako se volijo možje (zaupniki) pri večjih bratovščinah;
- d) kako se sestavlja in izbira glavarstvo bratovščine in ktero je njegovo področje (opravilo);
- e) kako se oskerbuje premoženje bratovščine;
- f) po katerem merilu se razdeljujejo davščine med posamezne ude;
- g) kako je ravnati pri razločevanju preprirov (pravd) med gospodarji in delavci ali učenci zastran dela ali učenja (§§. 102 in 121);
- h) kako in kdaj se komu nalagajo kazni za ohrambo reda namenjene (§. 122).

§. 128. Kadar je pri kaki bratovščini pomočna dnarnica, naj se v postavah bratovščine tudi ustanovi, koliko in kako mora vsak va-njo plačevati, po katerih pravilih se odmerja podpora, ki jo ima iz nje prejeti ta ali uni, pod kterimi pogoji se pravica do take podpore dobiva in zgublja, in če gré za dnarnice (skladnice) obertnijskih pomagačev, koliko moč imajo pomagači do oskerbovanja te dnarnice.

§. 129. Kdo ima bratovščine v skerbi ali pod nadgledom. Gosposka ima bratovščine v skerbi in postavlja posebne komisarje, ki čujejo nad tem, da se v njih vse po postavi godi.

Njihni prepri zastran notranjih družbenih reči gređó edino pred upravne gosposke.

Dosedanje v vsaki deželi navadne imena (cehe, gilde, srenje, gremije) smejo bratovščinam ostati.

§. 130. Premoženje starih cehev. Če se kak sedanji ceh, kateri ima kaj premoženja, zedini z družimi obertnijami v eno obertnijsko bratovščino, poplačajo se najpred vsi dolgovi in kar premoženja ostane, prejde v last nove bratovščine; to da udom (členom) in vdružencom prejšnega ceha, kar jih je bilo ob času zedinjenja, bodo zagotovljene tiste koristi ali dobrote, ktere bi jim bile šle iz premoženja njihnega ceha, če bi bil še ostal.

Če se ceh razide, da ne prestopi v novo bratovščino, bode se premoženje njegovo odkazalo pod enacim prideržkom tisti občini (soseski), v kateri je ceh imel svoj sedež.

(Dalje sledí.)

gospodarske, obertniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pólí. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 fl. 60 kr., za pol leta 1 fl. 80 kr., za četert leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl. 20, za pol leta 2 fl. 10 kr., za četert leta 1 fl. 5 kr. nov. dn.

V Ljubljani v sredo 17. oktobra 1860.

Njegovi milosti

svitlemu vladiku diakovškemu,
gospodu gospodu

Jurju Štrosmajer-ju,

zagovorniku slovenskega jezika v deržavnem svetovavstvu
hvaležni Slovenci.

Sladka beseda po gorah slovenskih odmeva,
Vernemu rodu napaja z veseljem sercé,
Ginjeno dušo ko žark mu iz solnca ogreva,
Persa hvaležno k visokim nebesom kipé.

Sladka beseda, ki, Vladika! si jo govoril
V blagor cvetici, ki v senci marljivo kali,
Da bi ji cvetja veselega mraz ne pomoril,
V sercu naroda slovenskega glasno doní.

Dokler se bodo slovenske goré zelenile,
Dokler odeval livado bo pisani cvet:
Kite zelene, cveteče se bodo Ti vile,
Tebe častil pod Triglavom slovenski bo svet,

Ker si pod krilo sprejel ga tak serčno in milo,
Klicaj Očeta, naj spomne se svojih otrok.
Večna hvaležnost naroda naj bo Ti v plačilo,
Vladika žlahni! — obilniše plačal bo Bog!

Kako slabe goríce popravljati.

Slabe in zapuščene gorice (vinogradi) se popravljajo tako-le:

1. Ters se mora kratko rezati, — stari in slab ters samo na eno, močnejši ters pa na dve očesi, in malo se mora reznikov pušati; tako bo ters močnejše in dalje rozge pognal. Zakaj če se slab ters na dolgo obreže, pa dosti reznikov pustí, mora na dosti krajev gnati, in zato slabo in kratko rožje zraste, ker se moč v tersu preveč razdeli. Dolgi rezniki na koncu najbolj zaženejo, napravijo dolg in šibek ters, ker potle po malem žene in kratko rožje ima. Ters mora nizek biti, ker močnejše rožje poganja in slajše grozdje ima, ako tudi od zemlje vročino dobiva.

Na rezače je tedaj treba paziti; kajti hudobnost in jalnost delavcov tudi gorice kvari, kadar jih gospodar hoče popraviti. Jez sem vidil nekega sicer pametnega rezača rožje tako globoko odrezavati in tako velike rane delati pod reznikom, da se je reznik celó malo deržal, in ko je potle mladje zraslo, se je od žmeče nagnilo in odkrehnilo, ali pa je vezač, ko je rožje h kolu nagnil in vezal, ters preterl. — Od nekega vincarja pa so težaki pravili, da je v merzlem vremenu eno roko v žepu deržal, z eno nogo pa na ters stopil, in tako rezal, marsikak ters pretergal, druge pa slabo obrezal.

2. Globoko je treba kopati, — konči na dve motiki, da bo zemlja globeje rahla, jo dež globeje namaka in rodovitnišo dela. Če gorice boljše in v lepšem vremenu skopaš, lepše bojo. — Tako globoko moraš ters odkopati, kakor po sebi korenice in pašnike ima; vse kore-

niče in pašnike mu moraš spodrezati in ga sčistiti, da rodovitna moč vsa v tersu ostane in skozi očje v rožje gré, in se ne more po pašnikih in korenici v zemlji muditi in razdeliti. Ako pa je ters samo na pašnikih, to je, na debelem korenji, da je pod korenjem operhnel, se mu morajo vsi oni pašniki odrezati; samo eden — najmočnejši — naj se pusti. Če pa samo enega ima, se mora totí pusti. Zato mora kopač vselej vinjek ali nož pri sebi imeti. Kadar je pa totí pašnik ali koren plitvo ali zgorej, se pa mora pod njim in pod tersom, tako da pašnika ne skopa ali ne preseka, globeja jama skopati, ters ž njim vred notri pogroziti, dobre zemlje ali gnoja dati, lepo zakopati in zatlaciti. Pridna in prava kop goricam jako pomaga.

Na kopače mora gospodar dobro paziti, ako hoče gorice popraviti, da mu ne bodo tersja izsekali; posebno se to godí rado, ako gospodarja zraven ni. Od nekega vincarja so pravili oni kopači, da je od cemirov tersje sekal, rekši: „da je pregosto“, in jez sem sam vidil vincarico, kako je okoli sebe tersje izsekavala, da sem jo mogel okregati. Takemu ni nič za to mar, ker reč ni njegova; on bi rad le hitro opravil in si kaj zaslužil.

3. Mladi ters je treba trebiti. — Posebno morajo kopači paziti na mladi ters in lansko grobanje, da ga ne posekajo, lepo odkopajo, in ker totí ters ima dosti korenja na sebi, da mu toto korenje sčista in lepo odrežejo; sicer pod korenjem rad operhne. Hasnovitno mu je, starjadi in suhe zemlje dati, pa ne gnoja, ker po gnoji rad perhne.

Gospodar mora posebno na kopače paziti, da mu totí mladi ters dobro opravijo. V nekem kraji je nek nagornik kopače imel, same pametne in vmes še gospodarje, kateri so sami gorice imeli in so delati znali, in je sam ž njimi kopal. Mogel je pa za nekim drugim poslom iti, ko je ravno lanski mladi ters prišel na versto, kterege bi bil rad sam opravil. Prosil je tedaj enega med njimi, naj bi mu totí mladi ters lepo strebil od korenja in ga dobro opravil, pa gré svojo pot. Ko pride nazaj, gré odkopavat, in najde vsega v korenji; serce ga je bolelo — vsega je mogel odkopati in popraviti. Tako se more prijatelj na prijatla zagnesti!

(Dal. sl.)

Nova postava za obertnije in rokodelstva.

(Dalje).

Osmo poglavje.

Prestopki in kazni.

§. 131. Kazni ali štrafenge sploh. Prestopniki te postave se kaznujejo (štrafujejo):

- a) s posvarili;
- b) v dnarjih do 400 gold.;
- c) z zaporom do treh mescov;
- d) z odvzetjem obertniške pravice za vselej ali za nekaj časa;

§. 132. Posebni primerljeji, v katerih kdo zapade kazni. V dnarjih od 5 gold. do 200 gold. naj se zlasti kaznuje:

- a) kdor se peča s kako obertnijo na svojo roko, ko je ni napovedal ali ko ni izprosil dopuščenja potrebnega za-njo;
- b) kdor obertnijo dalje opravlja, čeravno mu jo je gosposka ustavila;
- c) kdor v kakem tistih obertnišč, ki jih našteva tretje poglavje, začne delati, preden je zadobil potrebno pravnoveljavno dovoljenje od gosposke.

§. 133. V dnuarjih od 10 gold. do 400 gold. naj se kaznijo:

- a) kateri delajo zoper zapovedi, ki velevajo, kako naj se pomagaci in učenci sprejemljajo, kakošne dela naj se jim dajajo in kako naj se ž njimi ravná;
- b) obertniki v §. 57 imenovani, če nehajo delati v svoji obertnii in tega gosposki popred ne napovedo, ali če sicer naznanijo, da mislijo popustiti obertnijo, pa je ne opravljajo še dalje med odpovedno dobo, kakor bi jim gosposka ukazala;
- c) tisti obertniki, kateri svojo obertnijsko pravico s tem po napčnem rabijo, da ž njo brezoblastno obertnijo koga družega zakrivajo;
- d) tisti obertniki, kateri svojim delavcom krivico delajo, plačevaje jim zaslužek z blagom (namesti dnuarjev), ali kako drugači proti zapovedim ravnajo.

§. 134. Kako naj se komu odmérja kazen ali štrafenga. Kadar se komu odmérja kazen, gré gledati na vse okoliščine, ki bi mu prestopok obteževale ali pa zljajševale, kakor tudi na to, kolik dobiček si je hotel s prestopkom nakloniti, ali koliko škodo je ž njim storil.

§. 135. Vodilo za izbor te ali une kazni. Za pravilo naj veljá, da se samostalni obertniki v dnuarjih, pomagaci in učenci pa z zaporom (arestom) kaznujejo.

Obertniki naj se zapirajo samo takrat, kadar je njih prestopok združen s posebnimi obtežnjami, ali kadar bi dnuarne kazni ne mogli plačati, kajti v takem primerljeji se spreminja ena kazen v drugo in se jemlje (računa) za vsacih pet goldinarjev (forintov) dnuarne kazni en dan zavora.

§. 136. Kadar se take kazni namerijo skup z drugimi. Če bi djanje ali opuščenje, ktero se spozná za prestopok obertnijskih zapoved, ob enem podverženo bilo tudi kazni po občnih kazenskih postavah izrečeni, naj se kazni v pričujoči postavi izgovorjene pod a), b), c) §. 131 ne nalagajo posebej.

§. 137. Odvzetje pravice, imeti učence. Če bi kak obertnik zapovedi zastran tega, kako gré ravnati z učenci ali pa z otroci na delo vzetimi, tako prelomil, da bi se zdelo biti nevarno še dalje zaupati (izročiti) mu učence ali otroke, sme se izreči, da je za nekaj časa ali za vselej zgubil pravico, učence imeti, ali pa otroke na delo jemati, in zraven tega ga še zadene dotična, po ti postavi ali po občnih kazenskih postavah odmerjena kazen.

§. 138. Zguba obertnijske pravice. Obertnijska pravica naj se obertnikom jemlje:

Kadar je dotična gosposka zoper koga v kazenski razsodbi izrekla, da zgubi obertnijsko pravico zavolj djanja po občnih kazenskih ali davkarskih postavah prepovedanega.

To zgubo obertnijske pravice pa naj tudi sama obertnijska gosposka za nekaj časa ali za zméram izgovarja:

- a) če je obertnik bil obsojen zavolj djanja v §. 7 omenjenega, in če so okoliščine take, da bi se bilo bati napčnega ravnanja, ako bi se dovolilo obertniku, dalje pečati se z obertnijo;
- b) če je bil kdo že večkrat pokaznjen, ker ni maral za zapovedi, ki se tičejo zverševanja njegove obertnije, in če vse te kazni niso nič pomagale;
- c) pri dopustnih obertnijah posebej, če je obertnik bil že večkrat pismeno opominjan pa se vendar pregreši s tacimi deli, iz katerih se vidi, da ni tako zanesljiv človek, kakor postava hoče.

Pri stvarnih (reanib) obertnijah se v tacih primer-

ljejih, v katerih bi bilo izreči zgubo obertnije, posestniku jemlje pravica, obertnijo zverševati in na voljo mu je, svojo obertnijsko pravico prodati.

§. 139. Kazen zoper namestnike. Če se obertnija opravlja po namestniku ali zakupniku (štantniku), naj se kazni v dnuarjih ali v zaporu izgovore zoper namestnika ali zakupnika, vendar pa je za dnuarne kazni tudi sam lastnik obertnije zavezan. Če bi bilo po postavi obertnijsko pravico odvzeti, naj se to zgodi samo takrat, če je lastnik obertnije vedil za prestopok, ko se je doprinašal, in če mu je bilo mogoče ubraniti ga.

Po vsakem pa naj se izreče, da mora namestnik ali zakupnik biti odpravljen, in v tem izreku je tudi zapopadena njegova nepripravnost (neprikladnost), obertnijo na svoj ali tuj račun opravljati, če bi se sicer namen unega izreka spodnesel (§. 8).

§. 140. Predavnjenje ali zastaranje. Po predavnjenju ali zastaranju ugasne (mine) preiskovanje in kazen tistih prestopkov obertnijske prestave, ki se ne obravnujejo po občni kazenski postavi, če se v šest mescih od dné, kterega je prestopok storil, zoper prestopnika ni začela preiskava.

Deveto poglavje.

Gospóske za obertnijske reči in ravnanje pri njih.

§. 141. Stopnja I. Politične upravne oblasti prve stopnje (prve prošnje) so tudi v obertnijskih rečéh prva stopnja (obertnijske gosposke).

One čujejo nad tem, da se spolnujejo obertnijske zapovedi;

njim napoveduje, kadar kdo hoče na svojo roko začeti kako obertnijo;

one podeljujejo obertnije, za ktere je potreba dopuščenja, če nastopni paragrafi ne velevajo nič družega;

one preiskavajo in kaznujejo prestopnike zapovedi te postave, kjer to ne sega v opravila navadne kazenske sodnije (§. 136).

V tacih krajih, kjer so posebne cesarske policijske oblasti, mora se obertnijska gosposka dogovarjati ž njimi, kadar koli bi treba bilo pomišljati na očitno varnost, na očitne lepe šege ali nraavnost in na očitni red.

§. 142. Stopnja II. Politične deželne poglavarstva so druga stopnja.

One podeljujejo neposrednje ali nraavnost dopuščenje: za vsakoršne tiskarske obertnije v tacih krajih, v katerih je kaka politična gosposka, razun pravice, prodajati samo in edino molitevske pa šolske bukve (§. 19);

za posojavne ali najemne kužižice in bravnice (čitavnice);

za obertnijo mojstrov staviteljev (drugi odstavek §. 23);

za takošno početje, kadar kdo hoče občasno (ob gotovih časih) prevažati ljudi po poštnih cestah in s prepreganimi konji, pri čemur se je pa treba vselej dogovoriti s poštno gosposko; po tem za takošno občasno prevažanje, če se ima razprostirati na več okrajev (kantonov) tiste kronovine; zadnjič za poslavlila v §. 61 omenjene.

§. 143. Najvišja stopnja. Oblast najvišje stopnje v obertnijskih rečéh je ministerstvo notranjih opravil.

To ministerstvo dovoljuje izjemno, da se napravi tiskarska obertnija v tacih krajih, kjer ni nikake politične gosposke, in daje dopuščenje za takošno občasno prevažanje ljudi, ki se razprostira čez upravne okolije več kronovin.

Če se reč tiče ob enem področja kake druge osrednje oblasti, gré ž njo kakor je prav dogovoriti se.

§. 144. Pristojnost. Napovedi za svobodne obertnije in prošnje za dopustne obertnije naj se podajajo pri tisti obertnijski gosposki, v ktere okraju bo obertnija imela svoje stajališče. Oboje se sme ali pismeno podati ali pa z besedo na zapisnik (protokol) povedati.

Obertnijski list se izdaja v podobi izpiska iz napovedi in pristavljeno mu je poterjenje, da je obertnik zapisan v spisnik (register) obertnij.

Dopustne pisma se izdajajo v pravi obliki dekreta.

Kolikorkrat se komu obertnijski list izdá ali pa dopuščenje (dopustno pismo) podeli, mora se to naznaniti dotični bratovščini.

§. 145. Kazala ali spiski obertnij. Pri obertnijskih gosposkah prve stopnje se morajo deržati spiski ali registri obertnij, ki zapopadajo svobodne in dopustne obertnije, pa v ločenih oddelkih; vsaktera sprememba v stanu obertnij se zapisuje va-nje in se daje vselej tudi davkarski gosposki in pa kupčijski in obertnijski zbornici na znanje.

§. 146. Pritožbe ali rekursi v obertnijskih rečéh. Kadar se komu po §. 15 prepové, obertnijo opravljati, kadar se komu odreče dopuščenje ali pa obertnijska pravica po §. 60 nazaj vzame, treba mu je povedati vzroke, zakaj se je to storilo; temu pa je na voljo, v šestih tednih pritožiti se pred višjo gosposko.

Kadar bi višja oblast zvedila, da komu manjka lastnosti postavno potrebne, naj se ona iz svoje službene dolžnosti poprime te reči.

§. 147. Kako se ravná v primérih kazni. Ravnavala ali pravda v primerljajih, kjer gré za kaznovanje obertnijskih prestopkov, po navadi je ustmena (besedna).

Od tega obravnavanja se naredí zapisnik (protokol), va-nj se postavi razsodba in se naznani človeku, kogar se tiče. Če pa ta hoče ali če ga ni v pričo, daje se mu razsodba z nagibljeji (vzroki) vred tudi pismeno na znanje.

§. 148. Pritožbe v kazenskih rečéh. Pritožbe v primerih, v katerih gré za kako kazen, morajo se v 14. dnevih po naznanilu sklepa ali razsodka obertnijski gosposki prve stopnje podati.

Pritožba o pravem času podana ima odložno moč, če bi se pa bila komu obertnija ustavila, te naredbe pritožba ne spreminja.

§. 149. Zniževanje in odpuščanje kazni. Višji gosposki je dodeljena oblast, iz vzrokov vrednila pomisleka kazni zniževati ali zljajševati in odpuščati.

§. 150. Kdaj pritožba ni več dopuščena. Zoper kazensko razsodbo, katero je gosposka druge stopnje poterdila ali polajšala, ni več dopuščena nikaka pritožba.

§. 151. Za kaj so odmenjene dnarne kazni. Dnarji za kazen naloženi se iztirjujejo po upravni zveršbi (eksekuciji).

Če je obsojeni dolžan plačevati v kako bratovščinsko ali pomočno dnarnico (§. 128), gredó ti dnarji v dotično dnarnico, sicer pa v zalog (fond) ubozih tistega kraja, v katerem je bil doprinesen prestopok.

§. 152. Pomočki ali sredstva sile. Zverševanje obsodbe v kako kazen ali druge zaukaze, ima gosposka pravico narediti vse to, česar je potreba, da se ji volja v resnici izide, sme toraj: zapečatiti ali odnesti blago in orodje, ustaviti mašine, da ne morejo delati, zapreti obertnišča ali delavnice. (Kon. sl.)

Kako je in pa kako bi bolje bilo na Pivki.

I. Spašniki in živinoreja.

(Dalje.)

Prav dobro, sodim, bi bilo, ako bi kmet skerbel, da bi se mu tudi praprot zaplodila po prostoru, kterege ne misli obdelovati; zakaj praprot, kakor Pivčani sami dobro vejo, dá živini zdravšo posteljo in njivi boljši gnoj, kakor samo listje.

Ko bo kmet tako lastno hosto imel, bo imel tudi derva na svojem in tako rekoč domá, mesto da zdaj celi dan po senožeški Lozi cime pobira ali pa zlo v strahu in trepetu krade, kar se godí vsem vasém na levi Pivke od Studenca do Šempetra. Vasi na desni Pivke od Postojne do Knežaka

imajo sicer vse pravice v postojnskem ali snežniškem (šneperskem) gojzdu; al tudi kako dalječ! Po tri, štiri ure krevsa kmet, da pride od vasi do bukve. Pri tej nadlogi so pa nekteri tudi tako pametni, da pozimi doma kimajo, poleti pa se gredó v največjem delu v gojzd hladit. In ko bi prav vsi najboljo voljo imeli, se vendar dostikrat pripetí, da se kmet nikakor ne more pozimi z dervmi preskerbeti.

Kaj pa z ovcami, ko bodo spašniki tako razdeljeni? — bo morda marsikdo vprašal. Na to se prav lahko odgovori. Al kdo vé, morda so Pivčani ravno zato bravčedom figo pokazali, da bodo spašnike ložej delili? Žalostna prikazen je, da vasi komaj po 50 ovác štejejo, ktere so jih še pred petnajstimi leti po 300 repov redile. Tega je marsikaj krivo. Neke leta, se mi zdi, od 48. do 52. leta so ovce za metuljih zlo bolehole in cercale. Potem pa kmetje ali dnarja niso imeli, da bi si bili drugih kupili, ali pa so se bili preveč zamaknili v vozarijo in pozneje v železnico, ktera jim je proti krajcarje štela za turšico in sol in tudi za sukno. Al zdaj je vse drugače: furanje je preč, železnica že kdaj dodelana; vidi se pa tudi ne da bi se goveja živina kaj bolj kojila, odkar ni več ovác po spašnikih. Ne vem, kaj bi mogel Pivčanom bolj priporočati, kakor da se spet poprimejo, kolikor morejo, reje blaga, ktero je tako koristno in vendar tako malo truda prizadene. Da je le tako, se pase po planem, ni treba družega, kot zjutraj ga iz hleva izpustiti in zvečer vgnati in le vsaki štirnajsti dan *) se mu dá malo soli zmešane v prijišče posevkov. Tiste zimske tedne, ko sneg spašnike pokriva, je zadovoljno z najslabšo klajo. Kaj pa donáša? Najboljši gnoj, dvakrat na leto volno, tečniše mleko kot krave; spomladi, ko nima kmet kje vzeti krajcarja, mu prinese Teržančan cvenka za jagneta itd. Po vseh pivških vaséh, razun petih zgorej naštetih, polzemljakar po 10 do 30 ovác lahko redi; en sam ovčar jih lahko do 100 glav pase, kterege bi po razdelitvi spašnikov ravno tako lahko soseskinega imeli kakor zdaj, in tako bi moralo biti; zakaj ovca na paši ne obstojí na mestu, kakor govedo, ampak predirja veliko prostora. Zato sem rekel, da bi morali le obdelane kose ograditi, ne pa pogojzdenih. Ali morda ni vse eno, ako soseskine ovčar po soseskinih spašnikih pase, ali pa po posamesnih posestvih? da le ne goni na spašnike tistih, kateri mu ovác izročili niso, ker jih nimajo. Takim bi se potem saj škoda ne godila, kakor se jim zdaj godí.

Ravno tako kakor z ovcami so poslednje leta Pivčani tudi z govedino v nič. Kmet, ki je redil za moje pameti po deset živinčet in čez, jih ima zdaj komaj po troje, čvetero, in takih, da še orati ne more drugači, kot združen s sosedovo močjo, ki ravno tacega pesa jezdi. In kaj je tega krivo? Uzrokov je tudi več, med kterimi slabe letine, veliki davki in goveja bolezen. Kar pa letine, plačila in bolezni niso same ob sebi storile, je nespamet in nevednost o priložnosti junaško pripomogla. Ko so kmetje vidili, da jim polje pičlega prida obeča in donáša, so svoj pozor na druge pa napčne vire blagostanja obernili. Namesti da bi bili s toliko večjo pridnostjo in umnostjo se ozirali, kako bi dosti piče za se in za blago zemlji iz naročja izpulili, in kako bi se blago pri boljem stanu in zdravju ohranilo, so raje obema herbét obernili in bolj pogostoma začeli na cesto zahajati. Najpriserčniša ljubica pa jim je bila železnica, kakor hitro so jo začeli na Pivki delati. Spomladi, poleti, v jeseni, kolikor se je dalo, tudi pozimi, je vse le tje vrelo, polje pa se zanemarjalo, da delavca ni bilo več dobiti razun Vipavca in Krašovca, ki je se vé da tem večje plačilo terjal, če več Pivčanov se je za-nj ruvalo. Tako je kmet unanje delavce v travnik in skedenj zagnal, sam pa krave vpregel ter šel na železnico vozit, da jih je mogel plačati. Krava pa mleka ne dá, če ji celi dan voz kamenja

*) Pač premalo! Od tod marsiktere bolezní! Pa kaj! kjer ni dnarja, ni soli. Vred.

pane, dokler do druge kope ali do drugega leta rožje ne zraste zadosti dolgo, in le te jame celó zakopajo. Kjer so velike rečine po goricah, tam se mora vsaki ters grobati ali pogroziti, če tudi samo eno rozgo ima, ako se hočejo gorice popraviti. Tak pogrobani in pognojeni ters lepo in močno raste, zažene več rožja, in se zná drugo leto drugač odkopati in pogrobati; potem dá več mladih tersov.

(Dalje sledí.)

Nova postava za obertnije in rokodelstva.

(Konec).

Od delavskih bukvic.

§. 1. Delavske bukvice so namenjene za to, da izkazujejo službo in obnašanje obertnijskih pomagačev (razun kupčijskih pomagačev) in so tedaj namesti službenih spričeval (svedočb, atestatov).

§. 2. Da se komu izdajo delavske bukvice, mora prinesiti spričevalo, da se je obertnijskega dela učil (§. 100 ob. p.) ali pa izrečenje po glavarstvu bratovščine ali po županstvu poverjeno kacega obertnika, da ga vzame za pomagača.

§. 3. Delavske bukvice se narejajo po priloženem izgledu. Imajo 40 parafriranih listov v osmérki, sošitih z nitjo, ki sta ji konca na terdi platnici od znotraj priterjena s pečatom izdajoče gosposke.

§. 4. Vsak pomagač mora imeti delavske bukvice; dobi jih od politične gosposke tistega kraja, v katerem prebiva in ne plača nič kakor štempelj in kar bukvice same na sebi veljajo; če pa omenjena gosposka ni ob enem gosposka njegovega domovja, mora ona poslednji to naznaniti.

Če bi kak pomagač prišel odkod iz take dežele, kjer nimajo delavskih (potnih, vandrovskih) bukvic, naj se oglasi za take bukvice pri najbližji politični gosposki, da mu jih izdá po njegovih potnih pismih.

Od vseh izdanih bukvic se morajo deržati natančni zapiski.

§. 5. Kadar delavec pri kom v službo stopi, prevzame od njega gospodar delavske bukvice v hrambo in mu izroči namesti njih list za poterjenje, da je bukvice prejel. Kadar delavec zopet iz službe stopi, napiše glavár bratovščine ali če bi tista obertnija ne imela bratovščine, župan po gospodarjevem ustmenem ali pismenem spričevanju vse predelke (rubrike) delavskih bukvic, pristavi svoj podpis in priderži sebi prineseno spričevalo.

Spričevalo zastran zvestobe in lepega obnašanja, zastran pridnosti in spretnosti (izurjenosti) naj se samo takrat zapiše v bukvice, kadar govori dobro za pomagača. Če bi mu pa spričevalo ne bilo ugodno, naj se omenjene lastnosti molčé preskočijo, in v dotičnem predelku naj se potegnejo čerte. Kadar gospodar komu za to ne dá dobrega spričevala, ker ga krivi ali na sumu ima (natolcuje) zavolj tega ali unega djanja, sme pomagač prositi, da se ta reč preišče. Če glavár bratovščine, oziroma župan najde, da uno krivljenje ali sumljenje nima nikake podstave, sme po tem, kar je preiskovanje pokazalo, predelke sam napisati, toda pristaviti mora razločno: „po opravljenem preiskovanju“.

Če bi kak obertnik pomagaču vedoma dal spričevalo nasprotno resnici, odgovarja za škodo, ki bi komu iz tega prišla, in naj bo še primérno pokaznjen.

§. 6. Kadar bi v bukvicah ne bilo več prostora, kamor bi se še kaj pisalo, dobi pomagač k prejšnim bukvicam druge, na katerih je zaznamljeno, da so nadaljek (podaljsek) prejšnih bukvic.

§. 7. Če bi pomagač svoje bukvice zgubil, naj to naznani berž politični gosposki tistega kraja, v katerem prebiva in ta gosposka mu bo na njegovo prošnjo, kadar ni nikacega pomisleka, izdala nove bukvice, na katerih bo zapisano, da so dvojniki (duplik) unih; on pa mora plačati

kar gré. Kadar bi kak spodtikljej našla, bode gosposka storila, kar bi se ji po nji uredu potrebno zdelo.

§. 8. Kdor bi delavske bukvice v čem pre naredil ali po družih ponaredil, ali kdor bi bukvice koga družega porabil za svoj izkaz, ali svoje bukvice v ta namen prepustil drugemu komu, s tem se bo ravnalo po kazenski postavi.

Izgled, kakošne so delavske bukvice.

Stran 1.

Štempelj za kr.)

Št.

Delavske bukvice

za

Ime in priimek

Kraj, v katerem je rojen

Leto, katerega je rojen

Občina ali soseska, iz katere je domá

Delo, s katerim se pečá

Stan

Podpis tistega, čigar so te bukvice

L. S. Podpis gosposke, ki je te bukvice izdala.

Stran 2.

Kako se je treba obnašati zastran teh bukvic.

1. Delavske bukvice naj delavec, kadar pri kom v službo stopi, hraniti dá gospodarju, ki mu nasproti izroči list za poterjenje, da je bukvice prejel. Kadar stopi iz službe, napiše mu glavár obertnijske bratovščine, ali pa župan po gospodarjevem spričevanju tiste predelke (rubrike) v bukvicah, ki govore od zvestobe in lepega obnašanja, od pridnosti in spretnosti ali izurjenosti.

2. Kadar v bukvicah ni več prostora, kamor bi se še kaj zapisalo, naj pomagač od politične gosposke izprosi druge bukvice; če bi pa bukvice zgubil, naj izprosi od rečene gosposke dvojniki (duplicat) svojih bukvic. V obeh primerljivejših mora plačati kar gré.

3. Kdor bi delavske bukvice v čem pre naredil ali po družih ponaredil, ali kdor bi bukvice koga družega porabil za svoj izkaz, ali svoje bukvice v ta namen prepustil komu drugemu, s tem se bo ravnalo po kazenski postavi.

Kako je in pa kako bi bolje bilo na Pivki.

I. Spašniki in živinoreja.

(Konec).

Malokdo po zgolj nesreči ob vse blago pride; zadolženje skorej vsakemu ne samo pred vest, ampak tudi pred nos kaznovavno preži. Vsaj par kravic bi še imeli v hlevu, kakor njih sosedje, katerim je že ložeje zarod pomnožiti, ako bi malo bolj delo ljubili, in malo huje kerčme sovražili. Ker so pa dozdej tako nesrečni ali marveč nečimerni bili, naj bi vsaj zdaj spregledali, dokler so njih kmetije še na njih imena zapisane, zakaj potlej bo prepozno. Laž je, da si taki nikakor več ne morejo na noge pomagati, ker si le nočejo. Kmetije so dali večidel v najem, otroke pa pognali v službo, le hišo so si še prihranili, da pod lastno streho stradajo. Kdor takih nadaljnje življenje opazuje, jih mora obsoditi in njih lastni otroci jih morajo studiti. Niso pa vendar vsi ti početki že sami na sebi napčni, potem, ko jih je, se vé, da največ zadolžena reva k njim navila. Vsak lahko previdi, da kjer blaga ni, se kmetija ne dá obdelavati, in kjer ni dela, čemu bi bili delavci pri hiši? Z otroci tedaj le v službo, pa vendar ne v Babilonijo; pri dobrih gospodarjih naj čakajo srečnejših časov, rešitve in vernitve v očetovo hišo. In kmetijo le v najem, pa kmetovanja zato nikakor ne na kljuko! Kmetov je dosti na Pivki, kateri radi polje v najem jemljejo, ker imajo sami premajhno posestvo. Pa hišo, vert, par njiv, kako manjšo mlako je treba domá